Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Veřejné stráže a jejich role v ochraně životního prostředí

Diplomant: Monika Kejklíčková

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Zároveň děkuji za přínosné podněty a připomínky vedoucímu této diplomové práce Prof. JUDr. Milanu Damohorskému, Dr.Sc.

V Pardubicích dne 9.10.2006

Monika Kejklíčková

I. Úvod 4

1. Cíl práce 4

2. Postavení veřejných stráží - obecný úvod 4

3. Role kontroly v ochraně životního prostředí 5

II. Historický exkurz 7

1. Lesní stráž 7

2. Myslivecká stráž 12

3. Rybářská stráž 15

4. Stráž přírody 18

5. Vodní stráž a ostatní v současnosti již nepůsobící stráže 22

6. Zákon č. 238/1999 Sb. 23

III. Současná právní úprava jednotlivých stráží 25

1. Společné předpoklady pro ustanovení veřejnou stráží 25

1.1 Státní občanství, věk, způsobilost k právním úkonům 25

1.2. Zdravotní způsobilost 26

1.3. Bezúhonnost 26

1.4. Slib veřejné stráže 27

1.5. Prokazování znalostí stráže 27

2. Společná ustanovení o zániku funkce veřejné stráže 31

3. Společná ustanovení o odpovědnosti za škodu v souvislosti výkonem funkce veřejné stráže 31

4. Veřejná stráž – veřejný činitel 33

1.1. Zvýšená ochrana 35

1.2. Zvýšená odpovědnost 37

5. Lesní stráž 40
1.1. Právní úprava 40
1.2. Oprávnění lesní stráže 40
1.3. Povinnosti lesní stráže 42
1.4. Poznatky z praxe 43
6. Myslivecká stráž 44
1.1. Právní úprava 44
1.2. Oprávnění myslivecké stráže 45
1.3. Povinnosti myslivecké stráže 49
1.4. Ozbrojená stráž 50
1.5. Poznatky z praxe 50
7. Rybářská stráž 52
1.1. Právní úprava 52
1.2. Oprávnění rybářské stráže 53
1.3. Povinnosti rybářské stráže 55
1.4. Poznatky z praxe 56
IV. Stráž přírody 57
1. Právní úprava 57
2. Oprávnění stráže přírody 57
3. Povinnosti stráže přírody 60
4. Stráž přírody v národních parcích 61
1.1. Krkonošský národní park 61
1.2. Národní park Šumava 63
1.3.Národní park Podyjí 63
1.4. Národní park České Švýcarsko 64
5. Stráž přírody v chráněných krajinných oblastech 64
6. Stráž přírody v krajích 65
7. Asociace strážců přírody chráněných území České republiky 66

V. Postavení stráží na Slovensku 69

1. Stráž přírody 69

1.1. Právní úprava 69

1.2. Oprávnění stráže přírody na Slovensku 70

1.3. Povinnosti stráže přírody na Slovensku 71

1.4. Asociácia strážcov chránených území Slovenska 72

1.5. Studijní obor - Stráž prírody 73

2. Ostatní veřejné stráže na Slovensku 74

3. Srovnání právních úprav České republiky a Slovenské republiky 75

VI. Mezinárodní organizace stráží a jejich postavení ve světě 77

1. IRF – International ranger federation 77

2. Veřejné stráže ve světě 78

VII. Závěr 81

1. Doporučení de lege ferenda 81

2. Shrnutí 83

3. Závěr 85

Literatura 86

Internetové prameny 88

Články 89

Zdroje právních předpisů 90

I. Úvod

1. Cíl práce

V této práci bych ráda komplexně zpracovala problematiku veřejných stráží, nastíním jejich historický vývoj, podrobně rozeberu jejich současné postavení, především s ohledem na jejich roli v ochraně životního prostředí, přičemž se chci věnovat zvláště stráži přírody. Chci porovnat postavení veřejných stráží v zahraničí se zvláštním zaměřením na jejich postavení na Slovensku. Hlavním cílem práce je zhodnocení významu veřejných stráží, jejich přínos ochraně životního prostředí a zároveň vypracování návrhů de lege ferenda pro případnou budoucí právní úpravu.

2. Postavení veřejných stráží - obecný úvod

Veřejné stráže jsou zvláštním subjektem "sui generis" (svého práva), jehož postavení jak ve vztahu k orgánům státu, tak i ve vztahu k fyzickým, popřípadě i právnickým osobám je přesně vymezeno zákony, na jejichž základě je taková stráž ustanovena.[1] Stráže nejsou orgány státní správy, ani přesto, že jsou státními orgány ustanovovány a zajišťují určité činnosti pro stát a v jeho zájmu.[2] Posláním veřejných stráží je především ochrana určitých majetkových, ale i nemajetkových hodnot, které nemohou být účinně chráněny přímo orgány státní správy nebo orgány policie. Svou úlohu v ochraně těchto hodnot mohou efektivně plnit pouze svou přítomností a bezprostřední kontrolou míst, kde se nachází předmět jejich ochrany. Jsou tedy v postavení nejnižšího stupně (zajisté ne však nejméně významného) ve složité hierarchii subjektů působících (nejen) v

[1] Viz blíže Staněk, J.; Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 7
[2] Srovnej též Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, C.H.Beck, Praha, 2003, str. 60

ochraně životního prostředí. Funkce veřejných stráží nespočívá však jen v represivní nebo kontrolní činnosti, ale má spočívat rovněž v činnosti informační, osvětové a vzdělávací. Veřejná stráž by měla být i nápomocna subjektům jejich kontroly v případě potřeby a svým přístupem je i vychovávat k odpovědnému přístupu k chráněným hodnotám.

V systému ochrany životního prostředí působí veřejné stráže především při ochraně jeho jednotlivých složek. Veřejné stráže jsou vždy ustanovovány k výkonu funkce v určitém území, kde zajišťují ochranu nejen zájmů, k jejichž ochraně byly ustanoveny, ale i dalších složek životního prostředí, jejichž poškození nebo ohrožení jsou vždy povinny hlásit příslušným orgánům.

V současné době na území České republiky působí cca 25.000 členů veřejných stráží, z nichž nejvíce je stráží myslivecých, následují stráže rybářské a lesní a nejmenší počet je stráží přírody.[3]

3. Role kontroly v ochraně životního prostředí

Právní předpisy ochrany životního prostředí, kterými jsou subjektům ukládány povinnosti, stanoveny požadavky na určité chování subjektů, ale také udělována povolení a souhlasy k určitému jednání, patří mezi nástroje přímého působení.[4] Stanovení právních norem chování subjektů však bohužel nestačí k tomu, aby byly těmito subjekty dobrovolně dodržovány. Je jen velmi málo zodpovědných lidí, kteří by se chovali v souladu s právními normami, pokud by nehrozila sankce za jejich porušení a hlavně pokud by nehrozila reálná

[3] Důvodová zpráva k návrhu zákona o veřejné stráži, sněmovní tisk 1223/0, www.psp.cz (III. volební období)
[4] Blíže viz Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, C.H.Beck, Praha, 2003, str. 36-37

možnost, že příslušný kontrolní orgán toto porušení právní normy vůbec zjistí. Kontrola dodržování právních norem je tedy nezbytným předpokladem jejich efektivního fungování a dodržování v praxi. Tato skutečnost platí v nezmenšené míře i pro dodržování právních norem určených k ochraně životního prostředí. Veřejné stráže vykonávají kontrolní činnost jako jednu ze svých hlavních povinností přímo v terénu a na místě, kde může k případnému porušení právních předpisů docházet a tím i k ohrožení nebo dokonce k poškození životního prostředí. Svou častou přítomností v terénu pak mohou významnou měrou působit i preventivně proti ohrožení nebo poškození životního prostředí.

II. Historický exkurz

„Posláním stráží v našich podmínkách historicky vždy byla ochrana takových majetkových i nemajetkových práv a hodnot, jako je příroda a její složky (lesy, vody apod.), právo myslivosti, rybářské právo, tedy práv a hodnot, které nejsou u nás v celé šíři, resp. v potřebném rozsahu chráněny ani policií, ani orgány státní správy.“[5] V následujících statích se zabývám pouze právními úpravami veřejných stráží, které již zachycují tento institut v moderním slova smyslu. Takovéto úpravy se objevují na našem území přibližně v polovině 19. století. Rovněž ponechávám stranou jednotlivé zemské úpravy v dobách Rakousko – Uherska, neboť jejich podrobný rozbor by přesáhl cíl i rozsah této práce. Historický exkurz není rovněž věnován právní úpravě na Slovensku, pokud se lišila od právní úpravy platné na území Čech.

1. Lesní stráž

V roce 1852 byl císařským patentem č. 250/1852 ř.z. vydán lesní zákon, kterým byla mimo jiné zřízena služba k ochraně lesů, srovnatelná s institutem lesní stráže. Personál zařazený k výkonu této služby byl povinen složit služební přísahu a mezi jeho povinnosti patřilo především dohlížení na dodržování zákona v lesích a dále například nošení služebního oděvu. Služba k ochraně lesů byla pokládána za veřejnou stráž podle tehdejších předpisů, což jí poskytovalo zvýšenou ochranu, podobnou té, jakou dnes požívá veřejný činitel. Byla oprávněna nosit zbraň, vykázat z lesa každého, jehož přítomnost v lese vzbuzovala obavu o veřejnou bezpečnost nebo o lesní majetek a

[5] Staněk, J.: Co přinese připravovaný zákon o veřejné stráži?, Myslivost - Stráž myslivosti, ročník 49 (79), číslo 9/2001

mohla návštěvníkovi lesa odebrat nástroje a plodiny v případech, kdy bylo podezření, že je použil či získal protizákonným způsobem[6]. Zákonem č. 84/1872 ř.z., jenž se týče úředního postavení zřízenců strážních, pro ochranu některých odvětví zeměvzdělání ustanovených (dále jen zákon o postavení strážních zřízenců), bylo upřesněno postavení nejen služby k ochraně lesů, ale i dalších strážních služeb ustanovených k ochraně například myslivosti nebo rybářství. Tímto předpisem bylo především přesně stanoveno, za jakých okolností lze zatknout osobu podezřelou z protiprávního jednání, kdy a jaké věci lze odebrat této osobě, přičemž bylo nutné tuto osobu i zabavené věci neprodleně odevzdat úřadu, kterému příslušelo další řízení. Lesní zákon z roku 1852 spolu se zákonem o postavení strážních zřízenců prokázaly svou kvalitu tím, že platily několik desetiletí[7] a ustanovení týkající se strážní služby byla zrušena až zákonem č. 86/1949 Sb., o přísežných hajných k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství a vod a vodních děl (dále jen zákon o přísežných hajných).

Přísežnými hajnými zákon o přísežných hajných rozuměl osoby, které byly podle předpisů o ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství a vod a vodních děl ustanoveny k ochraně některého z těchto statků a vykonaly přísahu. Touto právní úpravou byl učiněn pokus sjednotit předpisy týkající se všech v té době ustanovovaných stráží. Do té doby právní normy týkající se jednotlivých stráží upravovaly zvláštní předpisy. Podle zákona o přísežných hajných mohla být přísežným hajným ustanovena osoba, která dosáhla věku 18 let, byla československým státním občanem, byla tělesně a duševně

[6] Flora, M.: Zákon č. 250/1852 a lesní právo do roku 1960, Lesní právo, ročník 2004, číslo: únor
[7] Rakouská právní úprava byla převzata nově vzniklým Československem na základě tzv. recepčního zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

způsobilá, prokázala znalost povinností a práv přísežného hajného. Bylo znakem doby, že do předpokladů pro ustanovení přísežným hajným byla zařazena i podmínka státní spolehlivosti. Bylo rovněž určeno, které osoby nemohly být přísežným hajným ustanoveny, přičemž se jednalo o osoby pravomocně odsouzené pro kterýkoliv zločin nebo přečin anebo přestupek spáchaný z pohnutek nízkých a nečestných nebo spáchaný střelnou zbraní nebo pro některý z trestných činů uvedených v zákoně o myslivosti[8], pro nedovolené držení zbraně anebo pro polní či lesní pych, pokud od vykonání trestu na svobodě nebo od zaplacení trestu na penězích neuplynula lhůta delší tří let. Z těchto ustanovení mohl výjimku udělit krajský národní výbor. Jedna a táž osoba mohla být ustanovena přísežným hajným a vzata do přísahy pro jednoho nebo více zaměstnavatelů nebo pro několik odvětví ochranné služby nebo pro několik služebních okrsků. Přísežní hajní byli oprávněni nosit zbraň, jejíž použití bylo zákonem umožněno pouze v případě nutné obrany, při odvrácení útoku na osobu přísežné stráže nebo útoku na život jiné osoby. Dále bylo upřesněno, kdy a kterou osobu je možno zadržet a za jakých okolností je možno provést prohlídku šatstva a předmětů, které má zadržená osoba při sobě. Zadržená osoba měla být bez prodlení předvedena místnímu národnímu výboru nebo bezpečnostním orgánům. Zákonem č. 12/1948 Sb., o zevním označení přísežné stráže, určené k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti a rybářství (dále jen zákon o zevním označení přísežné stráže) byla nejen lesní stráži uložena povinnost při výkonu služby nosit služební odznak. Naopak bylo zároveň zakázáno jeho zneužití, když přísežná stráž službu

[8] Zákon č. 225/1947 Sb., o myslivosti, § 48, 52, 58-60

nevykonávala a za porušení tohoto předpisu byly stanoveny sankce.

S účinností od 1.1.1978 byly ustanovovány lesní stráže dle zákona č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství (dále jen zákon o hospodaření v lesích), kterým byl zrušen zákon o přísežných hajných i zákon o zevním označení přísežné stráže. Zákonem o hospodaření v lesích byla organizacím lesního hospodářství řízeným ministerstvem lesního a vodního hospodářství nebo federálním ministerstvem národní obrany a uživatelům lesů, u nichž byl rozsah odborné správy lesů omezen, uložena povinnost zajistit řádný výkon ochranné služby v lesích a na jejich návrh byla okresním národním výborem ustanovována lesní stráž. Lesní stráž byla oprávněna při výkonu funkce nosit zbraň a tuto zbraň použít jen v zákonem vymezených situacích, mezi něž patřila nutná obrana nebo zneškodnění zvířete ohrožujícího zdraví nebo život osob a při varovných výstřelech. Před použitím zbraně byla lesní stráž povinna použít mírnějších prostředků, pokud to okolnosti dovolovaly. Zachovat nutnou opatrnost, aby nebyl ohrožen život jiných osob a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž směřoval zásah, a zjistit přímé následky použití zbraně, jakmile to bylo možné, a neprodleně uvědomit orgán Sboru národní bezpečnosti, jakož i organizaci, která lesní stráž navrhla, o použití zbraně, byly další povinnosti lesní stráže. Další podrobnosti ohledně lesní stráže byly upraveny vyhláškou č. 98/1977 Sb., o lesní stráži. Tímto předpisem bylo stanoveno, že lesních stráží má být navržen takový počet, aby na každou lesní stráž připadla výměra nejvýše 500 ha lesů. Dále se výslovně konstatuje, že funkce lesní stráže se vykonává jako funkce čestná a dobrovolná. Ve všeobecných předpokladech pro ustanovení lesní stráží byla

zvýšena věková hranice na minimálně dovršený 21. rok věku a zájemce musel „být oddaný socialistickému společenskému zřízení“, zároveň mohlo být upuštěno od přezkoušení znalostí o povinnostech a právech lesní stráže před okresním národním výborem, pokud bylo nepochybné ze zastávané funkce v orgánu státní správy lesního hospodářství nebo v organizaci lesního hospodářství, že navržený splňuje předpoklady kladené na výkon funkce lesní stráže. Z uvedeného je zřejmé, že v této době bylo důležitějším kriteriem pro ustanovení lesní stráží loajalita k socialistickému zřízení než odborná způsobilost. Ve vyhlášce byla dále specifikována oprávnění lesní stráže, mezi něž patřilo zjišťovat totožnost osob, které porušovaly ustanovení zákonů vydaných k ochraně lesů, zastavovat motorová či jiná vozidla, pokud bylo podezření, že přepravují neoprávněně získané dříví, vánoční stromky apod. Lesní stráž byla rovněž oprávněna vykázat motorové nebo jiné vozidlo z lesních pozemků nebo ukládat pokuty v blokovém řízení. Hlavními povinnostmi lesní stráže bylo především prokázat se při provádění úkonu na požádání průkazem, mít při sobě oprávnění k držení zbraně, provést neodkladná opatření k odstranění nebo zmírnění následků škody vzniklé v lesích a odevzdat průkaz lesní stráže v případě odvolání z funkce a hlásit jeho případnou ztrátu. Tato právní úprava byla účinná i po společenských změnách po roce 1989 až do konce roku 1995, kdy byla zrušena novým zákonem č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) - dále jen lesní zákon, který je (byť se změnami) účinný dodnes.

2. Myslivecká stráž

Již nařízením č. 4/1854 ř.z., o tom, jak se osoby v příčině služby myslivecké mají bráti pod přísahu, bylo umožněno, aby osoby, které byly ustanoveny k ochranné službě lesnické, byly dodatečně vzaty pod přísahu i pro službu mysliveckou nebo pro obě ochranné služby zároveň, pokud zatím pod přísahu vzaty nebyly. Současně bylo povoleno, pokud místní poměry nedovolovaly vykonávat zároveň službu k ochraně lesů, aby osoby k návrhu vlastníka pozemku nebo nájemce honitby byly vzaty pod přísahu pouze k ochraně myslivosti. Uvedené osoby byly výslovně v § 3 uvedeného nařízení prohlášeni za stráž veřejnou, měly právo nosit zbraň, přičemž její použití bylo povoleno jen ke „spravedlivé obraně z donucení". Dalším nařízením ministerstva záležitostí vnitřních a spravedlnosti č. 124/1857 ř.z.[9] byly dále upřesněny podmínky pro ustanovení mysliveckou stráží. Bylo určeno, že do této funkce lze ustanovit pouze osobu, jež dovršila 20. rok věku a složila státní zkoušku, kterou jsou povinny vykonat osoby zřízené k hájení myslivosti. Současně bylo stanoveno, které osoby nemají být brány pod přísahu, přičemž se jednalo zejména o osoby trestané (není bez zajímavosti, že se to týkalo i osob osvobozených pro nedostatek důkazů), osoby "mdlého rozumu a paměti, oddané pití, hře, rvačkám" apod. Politický úřad měl posoudit, zda osoba s nějakou vadou fyzickou nebo mravní, je schopna konat službu k hájení myslivosti a dle toho ji k přísaze připustit nebo ne. Politickým úřadům, které byly příslušné k braní pod přísahu, byla uložena povinnost vést seznam těchto přísežných osob. K dalšímu upřesnění výkonu funkce přísežného mysliveckého

[9] Nařízení č. 124/1857 ř. z. Nařízení ministerstva záležitostí vnitřních a spravedlnosti ze dne 1. července 1857 o tom, čeho potřebí, aby kdo mohl vzat býti pod přísahu ke službě pro hájení myslivosti

personálu došlo zákonem o postavení strážních zřízenců, který upravil postup při zadržení osob podezřelých z porušování předpisů pro ochranu některých odvětví zemědělství. O tomto zákoně bylo pojednáno výše v části II. Historický exkurz, kapitola 1. Lesní stráž.

V období protektorátu Čechy a Morava pak byla ochrana myslivosti upravena vládním nařízením č. 127/1941 Sb., o myslivosti, v sedmém oddílu, kde byla specifikována jako „ochrana zvěře před pytláky, dravou zvěří a dravými zvířaty, jakož i péče o dodržování předpisů, vydaných k ochraně zvěře a myslivosti". Dle tohoto nařízení příslušela ochrana myslivosti, kromě bezpečnostních orgánů také přísežnému mysliveckému ochrannému personálu. Velice podrobně pak bylo upraveno postavení přísežného mysliveckého ochranného personálu vládním nařízením č. 311/1942 Sb., o ochranné službě myslivecké. Věková hranice pro vzetí pod přísahu byla snížena na 18 let a dalšími všeobecnými podmínkami byla statní příslušnost německá nebo protektorátní, tělesná a duševní způsobilost, bezúhonnost a prokázání znalosti oprávnění a povinnosti přísežného mysliveckého personálu. Tímto nařízením byla rozšířena oprávnění mysliveckého ochranného personálu. Bylo mu například umožněno vykonat domovní prohlídku, pokud šlo o osobu podezřelou z pytláctví a byla jako pytlák známa. Podrobně byly upraveny podmínky použití zbraně. Osvědčení o vykonání přísahy opravňovalo zároveň k držení a nošení zbraní v něm uvedených a nahrazovalo zbrojní pas. Tímto nařízením byla zrušena všechna ustanovení upravující stejný předmět, tudíž z předešlých uvedených předpisů zbyla jen torza.

Zákon o přísežných hajných se do značné míry inspiroval ustanoveními vládního nařízení č. 311/1942 Sb., které ovšem

zrušil. Vztahoval se však na všechny stráže ustanovené i k ochraně ostatních statků (viz shora u výkladu část II. Historický exkurz, kapitola 1. Lesní stráž).

V roce 1962 vychází zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, který nově s účinností od 1.3.1962 upravil v části páté nazvané Ochrana myslivosti i institut myslivecké stráže. Uživateli honitby uložil povinnost ustanovit na každých 500 ha honitby mysliveckou stráž, kterou na jeho návrh schvaloval okresní národní výbor, který ji rovněž bral do slibu. V § 21 byla vyjmenována oprávnění myslivecké stráže, k nimž patřilo zadržet osoby přistižené v honitbě se střelnou zbraní nebo jinou loveckou výzbrojí nebo při neoprávněném výkonu práva myslivosti, odebrat jim zbraně, chycenou nebo ulovenou zvěř, popřípadě i loveckého psa nebo fretku a vykázat je z honitby. Myslivecká stráž byla dále oprávněna usmrcovat pytlačící psy a kočky a škodnou zvěř a hubit zvířata škodlivá myslivosti. Tato poměrně stručná právní úprava byla s účinností od 1.7.1967 doplněna prováděcí vyhláškou č. 59/1967 Sb.[10], kterou byly upřesněny podmínky ustanovování myslivecké stráže. Tato vyhláška byla pro území České republiky s účinností od 1.6.1988 zrušena novou prováděcí vyhláškou č. 20/1988 Sb.[11], kterou byl postup při ustanovování myslivecké stráže víceméně zachován, pouze byla přidána podmínka, že mysliveckou stráží může být ustanoven pouze člen Českého mysliveckého svazu. Zákon o myslivosti č. 23/1962 Sb., zůstal v účinnosti pouze s drobnějšími úpravami až do zásadní novely (z hlediska úpravy postavení myslivecké stráže) provedené zákonem č. 238/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti,

[10] Vyhláška č. 59/1967 Sb., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o myslivosti
[11] Vyhláška č. 20/1988 Sb., kterou se provádí zákon o myslivosti

ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) - dále jen zákon č. 238/1999 Sb. O tomto zákonu bude souhrnně pojednáno na závěr části II. Historický exkurz, neboť se týká postavení všech veřejných stráží. Nový a v současné době účinný zákon o myslivosti byl vydán v roce 2001 pod č. 449 s účinností od 1.7.2002 (dále jen zákon o myslivosti)

3. Rybářská stráž

Prvním moderním právním předpisem upravujícím rybářství na území Čech se stal zákon č. 22/1885 čes. z. z., v příčině některých opatření ke zvelebení rybářství ve vnitrozemských vodách (dále jen zákon ke zvelebení rybářství), který rovněž stanovil, že k ochraně rybářství a k dozoru nad ním lze zřídit přísežný rybářský personál. Bylo umožněno, aby přísežná stráž byla ustanovena jen pro ochranu rybářství nebo aby personál zřízený (a vzatý pod přísahu) k ochraně jiných odvětví (myslivost, polní majetek atd.) vykonal dodatečně přísahu i pro ochranu rybářství. Zákonem ke zvelebení rybářství bylo dále stanoveno, že o těchto zřízencích platí ustanovení týkající se osob ustanovených k ochraně polního majetku a úřední postavení přísežné rybářské stráže se řídilo zákonem o postavení přísežných zřízenců (o němž bylo pojednáno výše v části II. Historický exkurz, kapitola 1. Lesní stráž). Vyhláškou ze dne 24.4.1885 byly mimo jiné stanoveny další podrobnosti, které

určovaly povinnosti rybářské stráže.[12] Zákon ke zvelebení rybářství byl zrušen až zákonem č. 62/1952 Sb., o rybářství, který však ustanovení o rybářských strážích neobsahoval, ale jeho prováděcí vyhláška č. 363/1952 Ú.l., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o rybářství, stanovila, že dozor nad rybářstvím a užíváním vod vykonává mimo jiné přísežná stráž ustanovená k ochraně rybářství. Výslovně bylo stanoveno, že o přísežné stráži, ustanovené k ochraně rybářství, platí zákon o zevním označení přísežné stráže a zákon o přísežných hajných (blíže k těmto předpisům viz část II. Historický exkurz, kapitola 1. Lesní stráž). Prováděcí vyhláška č. 363/1952 Ú. l. dále stanovila, že přísežná stráž ustanovená k ochraně rybářství je zejména oprávněna a zároveň povinna zkoumat, zda osoba při lovu má u sebe rybářský lístek a povolenku k lovu, dohlížet ve svém strážním obvodu na tekoucí vody a jezy, stavidla, hráze a jiná zařízení, pokud se těchto zařízení používá též k rybářským účelům. Dále byla přísežná stráž k ochraně rybářství oprávněna prohlížet rybářské lodi, nádrže na ryby, rybářské nářadí a úlovky a kontrolovat zachovávání zákona o rybářství a předpisů podle něho vydaných. Výše uvedené předpisy zrušil v roce 1963 zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství (zákon o zevním označení přísežné stráže a zákon o přísežných hajných pouze v částech týkajících se ochrany rybářství). Tento zákon rozuměl ochranou rybářství ochranu ryb a jiných vodních živočichů před nepříznivými vlivy a před škodlivými zásahy lidí a ochranu rybářských zařízení. Zajištění řádné ochrany rybářství bylo povinností uživatelů rybníků a rybářských revírů a k jejímu splnění byli povinni ustanovit pro soustavu rybníků a pro každý rybářský revír rybářskou stráž. Rybářská stráž byla schvalována na návrh

[12] Hemelík, T.: Rybářství a právo, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000, str. 13.

uživatele rybníků nebo rybářského revíru národním výborem, před nímž vykonala i příslušný slib. Byla povinna při výkonu své činnosti nosit služební odznak se státní znakem. Rybářská stráž byla oprávněna kontrolovat, zda osoby, které loví ryby a jiné vodní živočichy jsou k tomu oprávněny, zadržovat osoby při neoprávněném lovení ryb nebo jiných vodních živočichů a zjišťovat jejich totožnost, přistiženým osobám odebrat rybářské nářadí a úlovky a vykázat je z rybářských revírů nebo od rybníků. Tyto osoby byly oprávněny ke zjištění totožnosti předvést orgánům veřejné bezpečnosti nebo národnímu výboru, kterým byly zároveň povinny odevzdat zabavené věci. Rybářská stráž byla oprávněna dozírat na řádné provádění lovu ryb a jiných vodních živočichů a prohlížet osobám je lovícím rybářské nářadí a úlovky i obsah rybářských lodí a nádrží na ryby. Pro ochranu přírody bylo důležité oprávnění rybářské stráže sledovat z hlediska ochrany rybářství užívání a čistotu vod a zjišťovat zdroje znečištění vody. Konečně byla rybářská stráž oprávněna také dozírat, zda se neužívá jezů, stavidel, zdymadel, výpustí a jiných zařízení způsobem, který odporuje předpisům a opatřením na ochranu rybářství. Zjištěné závady byla rybářská stráž povinna oznamovat příslušným orgánům. Podrobnosti o ustanovování rybářské stráže a o odznaku rybářské stráže byly upraveny vyhláškou č. 103/1963 Sb., kterou se vydávají prováděcí předpisy k zákonu o rybářství. Rybářská stráž již tedy nadále nebyla stráží ozbrojenou.

Uvedená právní úprava rybářské stráže platila s drobnými změnami až do 31.12.1999, kdy byla podstatně změněna zákonem č. 238/1999 Sb., o němž bude pojednáno dále. Zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, spolu se svými prováděcími předpisy byl zrušen až v roce 2004, kdy dne 1.4.2004 nabyl

účinnosti zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráži, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (zákon o rybářství) - dále jen zákon o rybářství a předpisy provádějící jeho ustanovení.

4. Stráž přírody

Nejmladším institutem mezi veřejnými strážemi je stráž přírody. Předchůdci stráže přírody byli konzervátoři a zpravodajové, jejichž zřízení předpokládal náš první zákon na ochranu přírody č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Pro každý okres měl být odborem kultury rady krajského národního výboru pověřen dobrovolný pracovník státní ochrany přírody funkcí konzervátora a pro menší obvody pak funkcí zpravodaje. Dle zákona o státní ochraně přírody byl konzervátor oprávněn učinit potřebná opatření, hrozilo-li bezprostřední nebezpečí, že budou porušeny podmínky stanovené k ochraně přírody v chráněném území nebo na ochranu chráněných přírodních výtvorů, živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin. O těchto opatřeních musel do 15 dnů rozhodnout odbor kultury rady krajského národního výboru, jinak pozbyla platnosti. Podrobnosti o výkonu funkce konzervátora a zpravodaje stanovila vyhláška č. 131/1957 Ú.l., vyhláška ministerstva školství a kultury o dobrovolných pracovnících státní ochrany přírody (konzervátorech a zpravodajích) - dále jen vyhláška o konzervátorech a zpravodajích.

Funkcí zpravodaje mohl být pověřen každý československý občan, který byl zletilý, měl zájem o ochranu přírody a bydlel v obvodu, ve kterém měl tuto funkci vykonávat.

Funkcí konzervátora mohl být pověřen každý, kdo mohl vykonávat funkci zpravodaje, trvale bydlel v obvodu, ve kterém měl funkci vykonávat a prokázal dostatečné vzdělání nebo dostatečnou praxi, zejména zpravodajskou, zaručující, že úkoly konzervátora bude řádně plnit. Odbor kultury rady krajského národního výboru osoby splňující výše uvedené požadavky funkcí konzervátora nebo zpravodaje pověřoval, nebylo tedy třeba skládat slib. Rovněž o zproštění funkce z důvodů uvedených ve vyhlášce o konzervátorech a zpravodajích rozhodoval odbor kultury rady krajského národního výboru. Na toto rozhodování se tedy zřejmě vztahoval správní řád, což byl rozdíl od ostatních právních úprav veřejných stráží.

Mezi úkoly konzervátora patřilo seznámit se podrobně na území své působnosti s přírodou a jejím využitím, zejména s chráněnými částmi přírody a s podmínkami jejich ochrany, sledovat pravidelně dění v přírodě, všechny lidské zásahy do přírody a jejich vliv, kontrolovat v chráněných částech přírody dodržování podmínek jejich ochrany. Nebyli však oprávněni ukládat a vybírat pokuty za přestupky.[13] Konzervátor byl oprávněn se za určitých podmínek účastnit jednání, jež se svým dosahem týkala zájmu ochrany přírody a uplatňovat při nich požadavky státní ochrany přírody. Úkolem konzervátora rovněž bylo provádět všestrannou propagaci ochrany přírody podle plánu schváleného odborem školství a kultury rady krajského národního výboru. Konzervátor rovněž instruoval, řídil a

[13] I když přestupky na úseku ochrany přírody a krajiny byly v zákoně o státní ochraně přírody zakotveny až zákonem č. 65/1986 Sb., kterým se doplňuje zákon č. 40/1956 Sb., o Státní ochraně přírody, ve znění zákona České národní rady č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství (tzv. sankční novela). Tímto zákonem byly do části třetí zákona o státní ochraně přírody vloženy § 17a a 17b, které obsahovaly skutkové podstaty přestupků fyzických osob a správních deliktů organizací a sankce za ně. Do doby účinnosti této novely se k vynucování zákona o státní ochraně přírody využíval v podstatě jen přestupkový zákon a v mizivé míře pak i trestní zákoník - zde srovnej: Damohorský, M.: Padesát let od přijetí prvního českého zákona o ochraně přírody, Ochrana přírody, ročník 61, č. 6/2006

kontroloval činnost zpravodajů a k jejich zprávám připojoval svá dobrozdání. O své činnosti informoval nejen orgán, který jej výkonem funkce pověřil, ale i v určitých případech další orgány (např. oddělení státní ochrany přírody Státní památkové správy).

Úkolem zpravodaje bylo pomáhat konzervátorovi, případně jej i zastupovat a podávat jeho prostřednictvím zprávy příslušným orgánům.

S nepodstatnými změnami platila tato právní úprava až do 1.6.1992, kdy nabyl účinnosti zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen zákon o ochraně přírody a krajiny), který uvedenou právní úpravu zrušil. Zákon o ochraně přírody a krajiny zavedl v § 81 nový pojem stráž přírody, který ovšem svým obsahem navázal na institut konzervátorů a zpravodajů, což bylo zdůrazněno zejména v ustanovení § 20 odst. 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen prováděcí vyhláška k zákonu o ochraně přírody a krajiny). V této vyhlášce bylo stanoveno, že po složení kvalifikační zkoušky lze do funkce strážce přírody jmenovat osoby, které vykonávaly v posledních dvou letech funkci zpravodaje nebo konzervátora státní ochrany přírody nebo dobrovolného strážce národního parku nebo chráněné krajinné oblasti. Stráž přírody se dle těchto nových předpisů skládá ze strážců a zpravodajů.

Zákon o ochraně přírody a krajiny v § 81 jen stručně vymezil, že posláním stráže přírody je kontrola dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny, přičemž byla oprávněna zjišťovat totožnost osob, které porušovaly předpisy na ochranu přírody, měla oprávnění ukládat a vybírat blokové pokuty za přestupky na úseku ochrany přírody a za určitých podmínek

mohla vstupovat na cizí pozemky. Stráž přírody byla rovněž oprávněna ukládat opatření k pozastavení rušivé činnosti v případě bezprostředního ohrožení zájmů chráněných zákonem o ochraně přírody a krajiny. Opatření mohlo být potvrzeno, změněno nebo zrušeno orgánem ochrany přírody nejpozději do 15 dnů od jeho vydání. Stráž přírody ustanovoval místně příslušný okresní úřad nebo správa chráněné krajinné oblasti nebo národního parku.

Další podrobnosti byly stanoveny prováděcí vyhláškou k zákonu o ochraně přírody a krajiny, kterou bylo upřesněno, že stráž přírody zajišťuje strážní, kontrolní, informační, výchovné, případně odborné činnosti v rámci území v působnosti orgánu ochrany přírody, který ji jmenoval. Činnost členů stráže přírody (zpravodajů i strážců) řídil orgán ochrany přírody, který je ustanovil. Tento orgán vybavil členy stráže přírody služebním odznakem a služebním průkazem a strážce navíc ještě identifikovatelným razítkem. Dále pořádal ve spolupráci s Českým ústavem ochrany přírody kvalifikační zkoušky strážců a rovněž zajišťoval jejich pravidelné vzdělávání a doškolování a nařizoval jejich přezkoušení v pravidelném intervalu 5 let. Prováděcí vyhláška k zákonu o ochraně přírody a krajiny dále stanovila požadavky k ustanovení člena stráže přírody, kterými bylo občanství České a Slovenské Federativní Republiky, dosažení věku 18 let, bezúhonnost, bydliště v obvodu, v němž měla být strážní služba vykonávána (příp. možnost zaručit pravidelnou návštěvu tohoto obvodu), potřebné znalosti a schopnosti a zdravotní a fyzické předpoklady a v neposlední řadě bylo nutné složit předepsaný slib, neboť právě okamžikem složení slibu se stal uchazeč členem stráže přírody. Členství ve stráži přírody zanikalo odvoláním člena stráže přírody orgánem

ochrany přírody (na žádost člena stráže přírody, nesplnění kvalifikačních požadavků, neplnění povinností atd.) a smrtí člena stráže přírody. Zákonem č. 238/1999 Sb. byl novelizován zákon o ochraně přírody a krajiny, když byly podmínky pro ustanovení a odvolávání strážÍ přírody zařazeny do § 81 zákona o ochraně přírody a krajiny (nebyly tedy nadále obsaženy v prováděcí vyhlášce).

5. Vodní stráž a ostatní v současnosti již nepůsobící stráže

V minulosti byly ustanovovány veřejné stráže k ochraně i jiných statků, než jak je známe v současnosti. Mezi nejvýznamnější lze zařadit především vodní stráž, jejíž institut byl zrušen (resp. nebyl zachován) novým zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně a některých zákonů (vodní zákon). Vodní stráž byla ustanovována k ochraně vod, vodních toků a k ochraně vodohospodářských děl, byla oprávněna zjišťovat osoby, které porušovaly ustanovení vodního zákona k ochraně vod, vodních toků a vodohospodářských děl, a oznamovat je vodohospodářskému orgánu. Dále byla oprávněna zadržet ke zjištění totožnosti osobu, kterou přistihla při porušování ustanovení vodního zákona a souvisejících právních předpisů a odevzdat ji orgánu Policie. Vodní stráž byla povinna prokázat se průkazem vodní stráže a nosit služební odznak, dohlížet na dodržování povinností uložených vodním zákonem a souvisejícími právními předpisy, oznamovat neodkladně zjištěné závady, nedostatky a škody příslušným orgánům. V návrhu nového vodního zákona byl institut vodní stráže zachován, nicméně během legislativního procesu byl (nejspíše

kvůli neinformovanosti a neznalosti věci našich zákonodárců) vypuštěn.[14]

Mezi historicky nejstarší patřil bezpochyby institut polní stráže k ochraně proti tzv. polnímu pychu, pod který se zahrnovalo nejen nedovolené přivlastňování si polních plodin, ale i např. nedovolené chození a ježdění v zahradách, na polích a lukách, jakož i na ostatních pozemcích, nedovolené odstranění nebo poškození oplocení, nedovolené házení nebo pokládání kamenů nebo svévolné pálení rašeliny a mnoho dalších činností. Na území Čech byla ochrana proti polnímu pychu upravena zákonem č. 76/1875 zák. zem. království Českého, který byl zrušen až zákonem o přísežných hajných. Přísežní hajní mohli být ještě ustanovováni i k ochraně polního majetku, ale po zrušení tohoto zákona zákonem o hospodaření v lesích již žádný právní předpis stráž k ochraně polního majetku neupravoval.

Pro zajímavost lze uvést, že za Rakousko – Uherska mohla být ustanovena stráž i k ochraně hornictví, jak vyplývá ze zákona o postavení přísežných zřízenců.

6. Zákon č. 238/1999 Sb.

Zásadním zlomem v postavení veřejných stráží po společenských změnách roku 1989 je přijetí zákona č. 238/1999 Sb. Tímto zákonem bylo veřejným strážím při výkonu jejich oprávnění a pravomocí podle zvláštních předpisů[15] (kterými jsou jednotlivé zákony, podle nichž byly stráže ustanoveny) přiznáno postavení veřejného činitele. Tím ovšem byla nejen zvýšena

[14] Viz k tomu blíže www.psp.cz - Dokumenty - Sněmovní tisky - Společná česko - slovenská digitální knihovna - Poslanecká sněmovna 1998-2002 - Stenoprotokoly - 28. schůze - Sněmovní tisk 688.

[15] Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti; zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství; zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství; zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon).

jejich ochrana při výkonu jejich činnosti, ale zároveň byla zvýšena také jejich odpovědnost ve smyslu trestněprávním za trestné činy veřejných činitelů.

Zákonem č. 238/1999 Sb., byla do příslušných zvláštních zákonů upravujících jednotlivé veřejné stráže vložena ustanovení upravující odpovědnost veřejných stráží za škodu jimi způsobenou a rovněž ustanovení upravující odpovědnosti za škodu způsobenou veřejné stráži při výkonu její činnosti.

Zákon č. 238/1999 Sb., rovněž sjednotil všeobecné předpoklady pro ustanovení veřejnou stráží tím, že novelizoval jednotlivé zvláštní předpisy. V současné době musí tedy osoba, která má být ustanovena některou z veřejných stráží, splňovat všechny tyto předpoklady:[16]

a) státní občanství České republiky,
b) minimální věk 21 let,
c) způsobilost k právním úkonům,
d) prokázání znalostí práv a povinností stráže,
e) složit slib, jehož znění se liší v závislosti na druhu zájmů, které má stráž podle zákona chránit,
f) zdravotní způsobilost,
g) bezúhonnost.

[16] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha . 2000, str. 7.

III. Současná právní úprava jednotlivých stráží

1. Společné předpoklady pro ustanovení veřejnou stráží

1.1 Státní občanství, věk, způsobilost k právním úkonům

Veřejnou stráží může být ustanovena osoba starší 21 let. Stáří uchazeče se posuzuje ke dni složení slibu, čímž je vlastně do své funkce ustanoven. Podmínkou je rovněž české státní občanství a způsobilost k právním úkonům. Dle § 8 občanského zákoníku[17] se způsobilosti k právním úkonům nabývá zletilostí, která je získána dovršením osmnáctého roku. Před dosažením toho věku lze zletilosti nabýt jen uzavřením manželství. Soud může fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům zbavit v případě, že osoba není pro duševní poruchu vůbec schopna činit právní úkony a pokud je schopna činit jen některé úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí. Tak učiní i v případě, že osoba nadměrně požívá alkoholické nápoje a omamné látky nebo jedy. Soud zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům zruší nebo změní, pokud odpadnou důvody, které k tomu vedly.

Všechny uvedené předpoklady se ustanovujícímu úřadu prokazují předložením občanského průkazu. Osobám, které jsou zbaveny způsobilosti k právním úkonům nebo ji mají omezenou, se tato skutečnost vyznačuje v občanském průkazu[18].

---

[17] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
[18] Viz § 3 odst. 3 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech.

1.2. Zdravotní způsobilost

Zdravotní způsobilost se prokazuje vstupní prohlídkou, kterou vykoná praktický lékař, u něhož je uchazeč o ustanovení do funkce veřejné stráže (dále jen uchazeč) registrován ke zdravotní péči, dle zvláštního právního předpisu[19]. Je třeba, aby lékař posoudil zdravotní způsobilost odpovědně, neboť je nutné v posudku jasně konstatovat, zda je uchazeč pro funkci veřejné stráže způsobilý nebo není. Uchazeč by měl být schopen snést středně velkou až velkou fyzickou zátěž, měl by zvládat pohyb v nerovném terénu, neměl by mít sníženou schopnost orientace, zejména závažná onemocnění sluchu a zraku, netrpět kolapsovými stavy a záchvatovitými onemocněními, včetně epilepsie, netrpět závažným duševním onemocněním nebo závažnou poruchou osobnosti anebo dalšími onemocněními, které by bránily řádnému výkonu funkce veřejné stráže.

Zdravotní prohlídky se provádějí jako vstupní (před ustanovením do funkce stráže), periodické (v určitém stanoveném intervalu[20]) a mimořádné, které mají být prováděny v případě, kdy lze důvodně předpokládat, že v souvislosti s onemocněním nebo vývojem zdravotního stavu došlo ke změně zdravotní způsobilosti.

1.3. Bezúhonnost

Za bezúhonného se zpravidla považuje uchazeč, který nebyl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin. Bezúhonnost se prokazuje výpisem z Rejstříku trestů, přičemž

[19] Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

[20] Ten je však (v délce 5 let) stanoven pouze u rybářské stráže zákonem č. 99/2004 Sb., o rybářství. Dříve byla perioda 5 let stanovena i pro mysliveckou stráž, nicméně v roce 2003 bylo toto ustanovení zrušeno. U lesní stráže je sice prováděcí vyhláškou č. 101/1996 Sb., stanoveno, že se zdravotní stav posuzuje při preventivních prohlídkách vstupních, periodických a mimořádných, ale interval opět stanoven není. Předpisy upravující stráž přírody žádná podrobnější ustanovení o provádění zdravotních prohlídek neobsahují.

přísnější pravidla jsou stanovena u myslivecké stráže, kdy se bezúhonnost prokazuje opisem z Rejstříku trestů[21] a k zahlazeným odsouzením se nepřihlíží. Toto přísnější ustanovení pro mysliveckou stráž je zakotveno z důvodu, že se jedná o stráž ozbrojenou a je tedy nutné přísněji hodnotit její morální profil. Navíc uchazeč o funkci myslivecké stráže nesmí být uznán vinným ze spáchání přestupku na úseku myslivosti a nesmí mu být pravomocně uložena pokuta podle zákona o myslivosti. Rovněž rybářská stráž čestným prohlášením dosvědčuje, že na úseku rybářství nebyla uznána vinnou ze spáchání přestupku podle zákona o přestupcích, aniž jí byla pravomocně uložena pokuta podle tohoto zákona.

1.4. Slib veřejné stráže

Složení slibu je nezbytnou podmínkou pro ustanovení veřejnou stráží, neboť právě okamžikem složení slibu je veřejná stráž do své funkce ustanovena. Složení slibu, včetně data složení slibu stvrzuje fyzická osoba svým vlastnoručním podpisem na příslušném dokladu, který je součástí evidence stráží, vedené podle zákona příslušným orgánem státní správy.[22] Sliby jednotlivých stráží se samozřejmě různí dle odvětví, k jehož ochraně jsou ustanoveny.[23]

1.5. Prokazování znalostí stráže

Uchazeč musí prokázat znalost oprávnění a povinností stráže, o výkon jejíž funkce se uchází. Podrobnosti stanoví

---

[21] Opis z evidence Rejstříku trestů obsahuje veškerá i zahlazená odsouzení a vydává se pouze orgánům činným v trestním řízení a Ministerstvu spravedlnosti, přičemž jiným orgánům jej lze vydat pouze, pokud tak stanoví zvláštní předpis (viz zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů).

[22] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 9.

[23] Podrobně viz § 38 odst. 3 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon); § 12 odst. 3 písm. g) zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti; § 14 odst. 2 písm. f) zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství; § 81 odst. 3 písm. g) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

jednotlivé prováděcí předpisy a tyto požadavky se různí, nicméně vždy se jedná o písemný test a v některých případech následuje i ústní zkouška. V současné době se odlišuje i náročnost testů v závislosti na stáří předpisů, které tuto problematiku upravují, neboť je tendence nároky na uchazeče zvyšovat a zpřísňovat, což je jistě krok dobrým směrem.

Nejpřísnější nároky jsou kladeny na testy pro uchazeče o ustanovení rybářskou stráží. Zkouška se skládá před minimálně tříčlennou komisí jmenovanou Ministerstvem zemědělství a prokazují se při ní znalosti ryb a vodních organizmů, zákona o rybářství a předpisů vydaných k jeho provedení a dále vybraných ustanovení zákona o vodách[24], zákona na ochranu zvířat proti týrání[25], veterinárního zákona[26], zákona o ochraně přírody a krajiny[27], trestního zákona[28] a zákona o přestupcích[29]. Nejprve se skládá část ústní, při které je uchazeč povinen prokázat znalost všech deseti druhů ryb, které mu budou předloženy[30]. Pokud je úspěšně složena ústní zkouška, je uchazeč oprávněn absolvovat druhou, písemnou část zkoušky, ve které musí správně zodpovědět 70% ze 40 předložených otázek. O výsledku a průběhu zkoušky se pořizuje zápis, který obsahuje také hodnocení uchazečů z jednotlivých částí zkoušky (prospěl – neprospěl), ukládá se u právnické osoby, která zkoušku organizovala[31] a uchovává se po dobu padesáti let. Subjekt, který

---

[24] Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.
[25] Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.
[26] Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů.
[27] Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.
[28] Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
[29] Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
[30] Jedná se o ryby vybrané ze seznamu v příloze č. 9 vyhlášky č. 197/2004 Sb., k provedení zákona o rybářství.
[31] Zkouška se provádí po absolvování odborného kurzu, který spolu se zkouškou mohou organizovat střední odborné školy se studijním oborem rybářství nebo vyšší odborné školy se studijním oborem vodní hospodářství a ekologie, v němž součástí absolutoria je zkouška ze základů rybářství, nebo

rybářskou stráž ustanoví může každých 5 let ověřovat kvalifikační požadavky. Pro doplnění ještě uvádím, že uchazeč, který úspěšně ukončil studium na vysoké škole, střední odborné škole se zaměřením na rybářství[32] nebo úspěšně složil zkoušky na rybářského hospodáře, splňuje podmínku znalosti práv a povinností rybářské stráže a není tak povinen shora uvedenou zkoušku absolvovat. Z uvedeného je zřejmé, že nároky na odbornost rybářských stráží jsou poměrně vysoké, což zajisté jen přispívá k zlepšování společenského statutu a autority rybářské stráže.

Rovněž zkouška znalostí a oprávnění lesní stráže se skládá z písemné a ústní části. Písemná část se skládá jako první a sestává z 20 otázek zaměřených na znalost právních předpisů upravujících práva a povinnosti lesní stráže, ochranu lesa, přestupky a řízení o přestupcích, včetně řízení blokového, vymezení postavení a pravomoci veřejného činitele z hlediska trestního zákona a trestní řízení z hlediska součinnosti lesní stráže s orgány činnými v trestním řízení a oznamovací povinnost podle trestního řádu. Uchazeč v testu uspěje, pokud zodpoví správně nejméně 15 otázek. Poté je oprávněn konat druhou část zkoušky – ústní pohovor, který netrvá déle než 30 minut a odpovídá se na nejméně 3 otázky týkající se shora uvedených předpisů, přičemž doba na přípravu činí nejméně 15 minut. Výsledek zkoušky se zaznamenává v evidenčním listu lesní stráže a písemný test a ústní pohovor lze opakovat nejvýše dvakrát. Zkouška se koná před jedním zaměstnancem příslušného orgánu státní správy, který splňuje stanovené předpoklady, přičemž směrnicí Ministerstva zemědělství č.

---

vysoké školy, které uskutečňují studijní obory se specializací rybářství nebo rybářské organizace, které zajistí odborné pracovníky, kteří splňují určité kvalifikační předpoklady.

[32] Podrobně viz § 19 odst. 1 písm. a) a b) vyhlášky č. 197/2004 Sb., k provedení zákona o rybářství.

34/2000, o ustanovování lesních stráží byly vydány návodné otázky, které lze použít pro sestavení písemného testu.

Myslivecká stráž prokazuje své znalosti v písemném testu sestaveném a vyhodnoceném orgánem státní správy myslivosti, sestávajícím minimálně z 20 otázek týkajících se práv a povinností myslivecké stráže podle zákona o myslivosti, včetně problematiky povolenek k lovu, loveckých lístků, pojištění, honiteb, obor, nehonebních pozemků, dob lovu jednotlivých druhů zvěře a zakázaných způsobů lovu, dále vymezení postavení a pravomoci veřejného činitele z hlediska trestního zákona, trestního řízení z hlediska součinnosti myslivecké stráže s orgány činnými v trestním řízení a oznamovací povinnosti podle trestního řádu, přestupkového řízení, včetně řízení blokového, a přestupků na úseku myslivosti, řízení o jiných správních deliktech, trestného činu pytláctví, charakteristiky členění a užívání pozemních komunikací se zvláštním zřetelem na účelové a místní komunikace. Test je absolvován úspěšně, pokud uchazeč zodpoví správně alespoň 75% otázek. Písemný test lze opakovat nejdříve za 1 měsíc od předchozího neúspěšného písemného testu, přičemž počet opakování není omezen.

Uchazeč o funkci stráže přírody musí složit před příslušným orgánem ochrany přírody kvalifikační zkoušku, v jejímž rámci musí prokázat znalost právních předpisů, zejména na ochranu přírody a životního prostředí, podrobnější znalost přírody, místopisu a geografie území, v němž má strážní službu vykonávat. Znalost práv a povinností zpravodaje ověřuje příslušný orgán ochrany přírody ústním pohovorem s uchazečem. Žádné další podrobnosti ohledně kvalifikačních zkoušek právními předpisy stanoveny nejsou a závisí tudíž na

příslušných orgánech ochrany přírody, jakým způsobem je budou provádět.

2. Společná ustanovení o zániku funkce veřejné stráže

Ustanovující úřad ustanovení veřejné stráže zpravidla zruší, pokud fyzická osoba přestala tuto funkci vykonávat nebo splňovat podmínky, za kterých může být veřejná stráž do své funkce ustanovena. Ustanovení veřejné stráže bude také zrušeno pokud se prokáže, že byla do funkce ustanovena na základě nesprávných nebo nepravdivých údajů.

Ustanovující úřad může ustanovení veřejné stráže zrušit rovněž z vlastního podnětu, nebo z podnětu osoby, na jejíž návrh byla stráž ustanovena, pokud takovou možnost zákon stanoví. Je samozřejmé, že ustanovení veřejnou stráží bude zrušeno též z podnětu osoby, která je veřejnou stráží ustanovena, přičemž důvod není třeba uvádět.

Je zřejmé, že funkce veřejné stráže zaniká rovněž okamžikem smrti fyzické osoby.

3. Společná ustanovení o odpovědnosti za škodu v souvislosti s výkonem funkce veřejné stráže

Zákonem č. 238/1999 Sb., byla upřesněna a doplněna ustanovení týkající se odpovědnosti za škodu v souvislosti s výkonem činnosti veřejné stráže do příslušných zvláštních zákonů[33].

Je zřejmé, že v souvislosti s výkonem činnosti veřejné stráže může vzniknout škoda jak veřejné stráži, tak třetím

[33] Zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti; zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství; zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství; zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon)

osobám a zároveň může být škoda způsobena veřejnou stráží nebo osobou, která veřejné stráži s jejím souhlasem nebo vědomím pomáhá. Právní úprava stanoví, že obdobně jako odpovědnost za škodu veřejných stráží nebo veřejné stráži se posuzuje odpovědnost za škodu způsobenou třetí osobou nebo třetí osobě, která se souhlasem nebo s vědomím veřejné stráže jí poskytla pomoc. Právní úprava obsažená v jednotlivých zvláštních zákonech upravujících postavení veřejných stráží a jejich odpovědnost za škodu je úpravou speciální vůči právní úpravě obsažené v občanském zákoníku[34]. Pokud tedy chybí výslovná úprava příslušného zvláštního zákona, je třeba na danou situaci použít příslušná ustanovení občanského zákoníku[35].

Je stanoveno, že stát odpovídá veřejné stráži za škodu, která jí vznikla v souvislosti s plněním jejích úkolů, přičemž došlo-li k újmě na zdraví nebo smrti, určí se rozsah a výše náhrady škody podle předpisů o odškodňování pracovních úrazů pracovníků[36]. Tato právní úprava však bude účinná pouze do 31.12.2007, kdy vstoupí v účinnost ustanovení, že se odškodňování újmy na zdraví nebo smrti bude řídit předpisy občanského zákoníku[37]. Tato změna je provedena z důvodu vydání nového zákona o úrazovém pojišťění zaměstnanců[38].

Stát odpovídá rovněž za škodu způsobenou veřejnou stráží při výkonu její činnosti, přičemž toto ustanovení se nevztahuje na škodu způsobenou osobě, která svým protiprávním jednáním zákrok vyvolala a zákrok stráže byl oprávněný a přiměřený „V případě neoprávněného nebo nepřiměřeného zákroku vzniká

---

[34] Zákon č. 40/1964 Sb.
[35] § 420 a násl. zákona č. 40/1964 Sb.
[36] Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a jeho prováděcí předpisy.
[37] Ustanovení § 425 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
[38] Zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců.

nárok na náhradu škody i osobě, která ho vyvolala svým protiprávním jednáním."[39] Zde by ovšem zřejmě přicházelo v úvahu použití § 441 občanského zákoníku o tom, že pokud byla škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně.

Vzhledem k tomu, že stát odpovídá i za škodu způsobenou veřejnou stráží (resp. jí pomáhající osobou) nepřiměřeným nebo protiprávním zákrokem lze soudit, že v takových situacích bude třeba přednostně před ustanoveními občanského zákoníku použít rovněž právní úpravu obsaženou v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).[40] Dle tohoto zákona (zejm. § 16 a násl.) může stát rovněž využít svého práva k regresní náhradě vůči konkrétní veřejné stráži, která svým nesprávným postupem škodu způsobila.

Náhradu škody poskytuje v zastoupení státu orgán, který veřejnou stráž ustanovil. Pokud není stanoveno zvláštní úpravou jinak, bude se určování způsobu a rozsahu náhrady škody řídit občanským zákoníkem (zejm. § 442 a násl.)[41].

Dle zjištění dotazy na obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady, jedná se v praxi o zcela ojedinělé případy, kdy by se někdo domáhal náhrady škody, kterou mu stráž způsobila svým neoprávněným nebo nepřiměřeným zákrokem, nicméně v rozpočtu obcí a krajů, je s touto eventualitou většinou počítáno.

---

[39] Miko, L. a kol.: Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář, C.H.Beck, Praha, 2005, str. 311.
[40] Srovnej Damohorský, M. (Edit.): Právo životního prostředí - Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, Sborník z konference, KRNAP - Rýchory 2000, PF UK Praha 2000 - příspěvek: Svoboda, P.: postavení veřejných stráží, str. 170.
[41] Zákon č. 40/1964 Sb.

4. Veřejná stráž – veřejný činitel

V minulosti byl veřejným strážím status veřejného činitele přiznáván[42], avšak po společenských změnách v roce 1989 již veřejné stráže této ochrany nepožívaly. V roce 1998 předložila skupina poslanců Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky návrh na doplnění § 89 odst. 9 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon tak, že se za slova „nebo ozbrojeného sboru" doplňují slova „nebo fyzická osoba ustanovená do funkce podle zvláštních předpisů" s odkazem na tyto zvláštní předpisy[43]. Tento tisk si vyžádal nesouhlasné stanovisko vlády a během prvního čtení i poměrně bouřlivou diskuzi o potřebnosti přiznání statutu veřejného činitele veřejným strážím. Některé věcné argumenty proti návrhu lze považovat za zcela zcestné a poukazující na nepochopení věci (např. argument, že veřejná stráž nevykonává funkce státu). Přesto byl návrh přikázán k projednání výborům a propuštěn do druhého čtení[44]. Zemědělský výbor návrh podrobně projednal a zapracoval formální připomínky, takže se obsah návrhu značně rozšířil a novelizoval tak nejen trestní zákon, ale i další zvláštní zákony, které statut veřejných stráží upravovaly.[45] Zemědělský výbor pak doporučil Poslanecké sněmovně, aby návrh přijala ve znění navrženém zemědělským výborem, přičemž k tomuto návrhu se připojil i výbor ústavněprávní. Návrh zákona ve znění doporučeném zemědělským výborem byl nakonec přijat s nepatrným pozměňovacím návrhem a Poslanecká sněmovna

---

[42] Srovnej např. zákon o postavení strážních zřízenců nebo právní úpravu týkající se přísežných hajných.

[43] Podrobněji viz www.psp.cz – Sněmovní tisk 39/0, volební období 1998 – 2002.

[44] Podrobněji viz www.psp.cz – Digitální knihovna/PČR, volební období 1998-2002 – stenoprotokoly/7. schůze/Středa 25. listopadu 1998.

[45] Jednalo se o zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

ČR na tomto návrhu setrvala i po té, co jí jej Senát ČR vrátil s tím, že jím byl tento návrh zákona zamítnut. Zákon byl tedy přijat a vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 238/1999 Sb. Bylo jím tedy po 10 letech veřejným strážím navráceno postavení veřejného činitele, což přináší nejen jejich zvýšenou ochranu, ale zároveň jejich zvýšenou odpovědnost.

1.1. Zvýšená ochrana

Zvýšená ochrana veřejným činitelům je poskytována trestním zákonem, který posuzuje jako trestné činy jednání osob uvedené ve skutkových podstatách trestných činů útok na veřejného činitele podle § 155 a útok na veřejného činitele podle § 156. „Pojem veřejného činitele není podle našeho trestního zákona spojen trvale s konkrétní osobou či kategorií osob, ale pouze s výkonem určité veřejné činnosti.“[46] Skutkovou podstatu trestného činu útoku na veřejného činitele podle § 155 trestního zákona naplní ten, kdo užije násilí v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele nebo pro výkon pravomoci veřejného činitele. Za přitěžující okolnosti se považuje spáchání tohoto trestného činu se zbraní, způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti. Za užití násilí je třeba považovat použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu a není rozhodující, proti komu násilí směřuje (útok může být veden např. proti dítěti veřejného činitele), důležité je, že je prostředkem působení na vůli oběti (tedy veřejného činitele), přičemž násilí může směřovat i proti věci[47]. Není vyžadováno, aby byla způsobena újma na zdraví, čin je dokonán již použitím násilí. K naplnění subjektivní stránky tohoto trestného činu se vyžaduje přímý úmysl pachatele, a to ovlivnit výkon pravomoci veřejného

[46] Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., 2004, str. 498.
[47] Blíže Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., Praha 2004, str. 498 – 499.

činitele tak, aby ji vykonal jinak než původně zamýšlel. V praxi veřejných stráží by se mohlo jednat například o případ, kdy je veřejná stráž fyzicky napadena, protože vyžaduje po útočníkovi, kterého přistihla při protiprávním jednání, předložení občanského průkazu.

Oproti tomu skutkovou podstatu trestného činu útok na veřejného činitele dle ustanovení § 156 trestního zákona naplní ten, kdo vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu v úmyslu působit na výkon pravomoci veřejného činitele nebo pro výkon pravomoci veřejného činitele. Zvýšená trestní sazba je pak určena pro pachatele, který tento čin spáchá se zbraní. Pro dokonání tohoto trestného činu tedy postačuje, aby pachatel veřejnému činiteli vyhrožoval a není vůbec podstatné, zda hodlá své výhružky uskutečnit nebo ne. Důležité je, že vzbudí důvodnou obavu, že své výhružky uskuteční.[48] Veřejný činitel již není chráněn zvláštním ustanovením proti hrubým urážkám a pomluvám, tyto případy bude tedy nutné řešit „pomocí obecněji pojatých skutkových podstat, jako je „Výtržnictví" - § 202 nebo „Pomluva" - § 206"[49] trestního zákona. Trestného činu „Útoku na veřejného činitele" podle ustanovení § 156 trestního zákona by se dopustil pachatel, který by například vyhrožoval veřejné stráži, že ji fyzicky napadne, pokud nahlásí jeho protiprávní jednání orgánům Policie ČR nebo příslušnému správnímu orgánu k zahájení příslušného řízení (trestního nebo přestupkového).

Trestní zákon poskytuje ochranu rovněž osobám, které vystoupí na podporu nebo ochranu veřejného činitele v ustanovení § 157 trestního zákona tím, že útoky na tyto osoby

[48] Blíže Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., Praha 2004, str. 500.
[49] Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., Praha, 2004, str. 501.

jsou posuzovány dle shora uvedených § 155 a 156 trestního zákona.

Další ochrana veřejného činitele při výkonu jeho pravomocí je zakotvena v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o přestupcích), kdy skutkovou podstatu přestupku podle § 47 odst. 1 písm. a) tohoto zákona naplní ten, kdo neuposlechne výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci. V praxi se bude jednat nejčastěji o případy, kdy osoba přistižená při protiprávním jednání nepředloží doklad totožnosti či jinak odmítne s veřejnou stráží spolupracovat.

Při výkonu pravomocí by si veřejná stráž měla být vždy vědoma, že vystupuje jako veřejný činitel a podle toho i „vystupovat a působit důstojně a slušně, současně však též přiměřeně rozhodně a důsledně“[50]. Pro účinnou ochranu veřejných stráží jako veřejných činitelů je rovněž důležitá osvěta a informovanost veřejnosti, aby si byla plně vědoma, že veřejná stráž je veřejným činitelem i s tím spojených důsledků.

1.2. Zvýšená odpovědnost

Veřejná stráž v souvislosti s postavením veřejného činitele nese rovněž zvýšenou zodpovědnost za své jednání, neboť se v souvislosti s tímto postavením může dopustit trestných činů zneužívání pravomoci veřejného činitele dle § 158 trestního zákona, maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti dle § 159 trestního zákona a trestného činu přijímání úplatku dle § 160 trestního zákona.

[50] Staněk, J. - Řehák, L.: Nové úkoly a postavení stráží, Venator, Praha, 2000, str. 14.

Trestného činu „Zneužívání pravomoci veřejného činitele" dle § 158 trestního zákona se dopustí ten, kdo jako veřejný činitel v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu, překročí svou pravomoc nebo nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci. Ve druhém odstavci tohoto ustanovení jsou uvedeny speciální skutkové podstaty, které zahrnují přitěžující okolnosti jako způsobení značné škody nebo jiného zvlášť závažného následku. Pachatelem tohoto trestného činu může být pouze veřejný činitel, přičemž k naplnění skutkové podstaty je nutný úmysl způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch, čímž je třeba rozumět nejen škodu majetkovou, ale i imateriální, jako je morální škoda, škoda na právech či zdraví[51]. Vykonáváním pravomocí způsobem odporujícím zákonu je třeba rozumět jednání, kdy pachatel obchází zákon nebo podzákonnou normu nebo ji porušuje. K překročení pravomoci veřejného činitele dojde, pokud by vykonával činnost, která patří do pravomoci jiného veřejného činitele nebo jiného státního orgánu[52]. V praxi by se takového trestného činu mohla dopustit myslivecká stráž, která by uložila blokovou pokutu za přestupek spáchaný v honitbě, k jejíž ochraně nebyla ustanovena. Pokud by veřejná stráž nesplnila své povinnosti, uložené jí zákonem, naplnila by skutkovou podstatu trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele dle § 158 odst. 1 písm. c). Mohlo by se například jednat o případ, kdy lesní stráž neoznámí vznik škody, kterou objevila, dle její povahy příslušnému orgánu nebo uživateli nebo vlastníku lesa, neboť je jí známo, že vznik škody zavinil její známý a hodlá tak znemožnit jeho potrestání.

[51] Srovnej Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., 2004, str. 502.
[52] Staněk, J. - Řehák, L., Nové úkoly a postavení stráží, Venator, Praha, 2000, str. 74.

Trestný čin maření úkolu veřejného činitele dle § 159 trestního zákona spáchá ten, kdo jako veřejný činitel při výkonu své pravomoci z nedbalosti zmaří nebo podstatně ztíží splnění důležitého úkolu. Musí se tedy jednat o důležitý úkol, neboť „méně závažné případy lze postihnout disciplinárně“[53]. Důležitost úkolu je třeba posuzovat z hlediska jeho významu pro stát, společnost, organizaci nebo instituci, v níž je veřejný činitel činný[54], tedy v případě veřejné stráže z hlediska jeho významu pro odvětví a hodnoty, k jejichž ochraně byla veřejná stráž ustanovena.

Dalším trestným činem, kterého se může veřejná stráž jako veřejný činitel dopustit, je trestný čin „Přijímání úplatku“ dle § 160 trestního zákona, kterého se dopustí ten, kdo v souvislosti s obstaráním věcí obecného zájmu přijme nebo si dá slíbit úplatek. Přísněji je pak postihován ten, kdo úplatek výslovně žádá, kdo tak jedná v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch nebo spáchá tento čin jako veřejný činitel. Obstaráním věcí obecného zájmu je třeba rozumět činnost, při které jsou plněny úkoly, na kterých má zájem zásadně celá společnost nebo alespoň větší skupina občanů[55]. Úplatkem se dle § 162a odst. 1) trestního zákona rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, na kterou není nárok (tedy nejen peníze, ale i např. vykonání určité úsluhy apod.). Vzhledem k tomu, že je možný jednočinný souběh trestného činu „Přijímání úplatku“ dle § 160 trestního zákona s trestným činem „Zneužívání pravomoci veřejného činitele“ dle § 158 trestního zákona, lze si

[53] Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s, Praha, 2004, str. 503.
[54] Blíže Jelinek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., Praha, 2004, str. 503.
[55] Blíže Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., 2004, str. 504.

představit jednání veřejné stráže, kdy přijme úplatek např. za to, že neohlásí spáchání přestupku nebo trestného činu, při jehož spáchání dotyčnou osobu přistihla.

5. Lesní stráž

1.1. Právní úprava

Institut lesní stráže je upraven především v zákoně č. 289/1995 Sb., o lesích ve znění pozdějších předpisů (dále jen lesní zákon) v jeho hlavě páté nazvané Hospodaření ve lesích, oddílu třetím nazvaném Lesní stráž v § 38 až 39a. V podrobnostech je pak tato právní úprava rozvedena v prováděcí vyhlášce č. 101/1996 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o opatřeních k ochraně lesa a vzor služebního odznaku a vzor průkazu lesní stráže (dále jen prováděcí vyhláška k lesnímu zákonu). Lesním zákonem je lesní stráž označena jako fyzická osoba zajišťující ochrannou službu v lesích při obecném užívání lesů občany. Obecné užívání lesů je pak upraveno v hlavě třetí lesního zákona v § 19 až 22 lesního zákona a rozumí se jím především právo každého vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí, sbírat tam pro vlastní potřebu lesní plody a suchou na zemi ležící klest. Zároveň je však stanovena povinnost les nepoškozovat, nenarušovat lesní prostředí a dbát pokynů vlastníka, popřípadě nájemce lesa a jeho zaměstnanců. V § 20 odst. 1 a 2 lesního zákona jsou taxativně vyjmenovány činnosti, které jsou v lese zakázány.

1.2. Oprávnění lesní stráže

Lesní stráž je při své činnosti oprávněna zjistit totožnost osoby, která při obecném užívání lesa porušuje ustanovení lesního zákona. Totožnost lze zjistit z občanského průkazu nebo

jiného průkazu (např. cestovního pasu, řidičského průkazu), z nějž lze totožnost osoby ověřit na základě fotografie. Zjišťují se jméno, příjmení, datum narození a adresa trvalého, popř. přechodného pobytu.

Mezi další oprávnění lesní stráže patří ukládání a vybírání pokut v blokovém řízení podle zákona o přestupcích[56] za přestupky uvedené v § 53 lesního zákona. Skutková podstata těchto přestupků postihuje především porušování zákazů uvedených v § 20 odst. 1 a 2 lesního zákona. Dle směrnice Ministerstva zemědělství o ustanovování lesních stráží č. 34/2000 vydá pokutové bloky lesní stráži ten orgán státní správy lesů, který ji ustanovil. Tomuto orgánu také lesní stráž odevzdává peníze z pokut, které uloží. Dle zákona o přestupcích lze v blokovém řízení uložit pokutu pouze za podmínek, které musí být kumulativně splněny, a to pokud je přestupek spolehlivě zjištěn, nestačí domluva a obviněný z přestupku je ochoten pokutu zaplatit. Pokud nemůže pachatel přestupku zaplatit pokutu na místě, vydá se mu blok na pokutu na místě nezaplacenou s poučením o způsobu zaplacení pokuty, o lhůtě její splatnosti a o následcích nezaplacení pokuty. Převzetí tohoto bloku pachatel potvrdí. Proti uložení pokuty v blokovém řízení se nelze odvolat. V blokovém řízení lze uložit pokutu pouze do výše 1.000,-Kč (mladistvému pouze do výše 500,-Kč), neboť lesní zákon nepřipouští možnost uložit pokutu vyšší.

Lesní stráž je také oprávněna předvést bezodkladně policejnímu orgánu osobu, kterou přistihne při přestupku, nelze – li jinak zjistit její totožnost, což budou případy, kdy přistižená osoba nemá u sebe žádný průkaz totožnosti, resp. jej nehodlá lesní stráži předložit, čímž ovšem páchá přestupek dle §

[56] Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů.

47 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích (neuposlechnutí výzvy veřejného činitele).

Lesní stráž je oprávněna požadovat pomoc nebo součinnost orgánů Policie České republiky, popřípadě obecní policie, pokud nemůže splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky. Využívání těchto posledních dvou oprávnění bude však v praxi vhodné pouze v případech závažnějšího protiprávního jednání přistižených osob[57].

1.3. Povinnosti lesní stráže

Mezi hlavní povinnosti lesní stráže patří povinnost prokazovat se při své činnosti průkazem lesní stráže a nosit služební odznak. V průkazu lesní stráže, který jí spolu s odznakem vydá orgán státní správy lesů, který lesní stráž ustanovil, musí být kromě jména, příjmení a bydliště lesní stráže uveden rovněž obvod její územní působnosti, který lze vymezit např. katastrálním územím jedné nebo více obcí, územím okresu, kraje nebo jinak, ale vždy tak, aby o územní působnosti lesní stráže nevznikaly žádné pochybnosti[58]. Lesní stráž je povinna zabezpečit průkaz i odznak proti poškození a ztrátě a případnou ztrátu neprodleně nahlásit úřadu, který ji ustanovil. Po ukončení funkce stráže je lesní stráž povinna bezodkladně průkaz i odznak ustanovujícímu úřadu vrátit. V případě smrti lesní stráže tato povinnost přechází na dědice nebo na toho, kdo má průkaz nebo odznak v dispozici.

Další, a lze konstatovat, že základní, povinností je dohlížet na dodržování povinností spojených s obecným užíváním lesů. V rámci této činnosti lesní stráž kontroluje dění v lese, dodržování právních předpisů návštěvníky lesa a v případě jejich

[57] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 68.
[58] Srovnej Směrnice ministerstva zemědělství o ustanovování lesních stráží č. 34/2000.

protiprávního jednání může přikročit k opatřením, aby takové činnosti bylo zabráněno, přičemž může použít domluvy (v případě menších pochybení zcela jistě nejvhodnější) nebo uložit pokutu v blokovém řízení, případně zjistit totožnost osoby a předat věc příslušnému orgánu ke správnímu řízení.

Z hlediska ochrany životního prostředí je důležitá povinnost lesní stráže oznamovat neodkladně zjištěné závady, nedostatky a škody podle jejich povahy buď vlastníku nebo uživateli lesa, nebo orgánu, který ji ustanovil, popřípadě v neodkladných případech též orgánům Policie České republiky nebo příslušným orgánům státní správy. Je zřejmé, že právě pohyb lesní stráže v terénu a přímo v přírodě je nenahraditelnou činností, při které lze zjistit některé škody, včas je napravit, ale především i některým zabránit, hlavně však jde o formu preventivního (odstrašujícího) působení.

1.4. Poznatky z praxe

„Lesy pokrývají asi 33% území České republiky. Mají několikerý zásadní význam. Představují přirozené biotopy velké části domácích druhů rostlin a živočichů, takže mají klíčovou roli v uchování biologické rozmanitosti naší přírody. Tvoří důležitý prvek, který významně určuje ráz krajiny od hor do nížinných oblastí.“[59] Jejich ochrana je tedy velice důležitou složkou ochrany životního prostředí na všech úrovních. „Lesní stráže jsou v našich podmínkách tradiční součástí systému ochrany lesa.“[60] Představují nejnižší článek v kontrole dodržování předpisů na ochranu lesa při obecném užívání lesa

[59] Fanta, J., Farkač, J., Hruška, J., Košulič, M., Prach, K., Rusek, J.: Stanovisko vědců a odborných pracovníků k ochraně českých lesů, květen 2006, www.valaskakrajina.cz/Tisk/A060515_TOM_STAV_LESU_STANOVISKO.PDF.
[60] Poradce 8-9/96, Lesní zákon s komentářem, Vydavatelství PORADCE s.r.o., Praha, 1996, str. 48.

občany, neboť jejich posláním je být přímo na místě a již svou přítomností v terénu působit preventivně proti porušování právních předpisů. Na území České republiky jsou ustanoveny řádově jednotky tisíců lesních stráží[61], přičemž převážná část z nich vykonává tuto funkci v rámci své pracovní náplně v pracovním poměru k vlastníku nebo nájemci lesa. Z toho je zřejmé, že funkce lesní stráže je v ochraně lesa nepostradatelnou a pro vlastníka lesa je nejvýhodnější, když tuto činnost zabezpečí jeho zaměstnanec, kterému samozřejmě vyplácí mzdu, než aby se spolehl na výkon funkce lesní stráže, která tuto činnost vykonává dobrovolně, tedy bez nároku na odměnu. Dobrovolná lesní stráž vykovává tuto činnost ve svém osobním volnu a je tedy nepochybné, že této činnosti nemůže věnovat tolik času a pozornosti, kolik by bylo k zabezpečení ochranné služby v lesích potřeba. Nicméně nejvhodnějším řešením je k ochraně lesů využívat lesních stráží profesionálních i dobrovolných.

Nejčastějšími přestupky, které jsou lesní stráže nuceny řešit, jsou nepovolený vjezd motorových vozidel do lesa, tábořeni mimo vyhrazená tábořiště nebo rušení klidu v lese.

6. Myslivecká stráž

1.1. Právní úprava

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o myslivosti) upravuje v části třetí nazvané Ochrana myslivosti a zlepšování životních podmínek zvěře, v hlavě druhé nazvané Myslivecká stráž postavení myslivecké stráže, především její ustanovování, zánik její funkce, práva a povinnosti myslivecké stráže a odpovědnost za

[61] Tento údaj vychází z odhadu dle odpovědí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů krajů na moje dotazy ohledně veřejných stráží.

škodu způsobenou v souvislosti s výkonem funkce myslivecké stráže. Podrobnosti o předpokladech pro výkon funkce myslivecké stráže a jejich ověřování, vzor služebního odznaku a průkazu myslivecké stráže jsou upraveny vyhláškou č. 244/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti ve znění pozdějších předpisů (dále jen prováděcí vyhláška k zákonu o myslivosti).

1.2. Oprávnění myslivecké stráže

Myslivecká stráž je oprávněna požadovat od osob, které jsou v honitbě, pro jejíž ochranu je ustanovena, se střelnou zbraní nebo s jinou loveckou výzbrojí, předložení zbrojního průkazu, průkazu zbraně, loveckého lístku, povolenky k lovu a potvrzení o povinném pojištění, popřípadě jiného průkazu, jímž lze prokázat jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého nebo přechodného pobytu. „Jinou loveckou výzbrojí se rozumí luk, kuše, kopí, železa, tesáky, oka apod.“[62] Účelem tohoto ustanovení je umožnit myslivecké stráži zkontrolovat, zda osoby pohybující se se zbraní v honitbě, jsou k tomu oprávněny.

Myslivecká stráž může zastavovat a prohlížet v honitbě a na účelových komunikacích v honitbě dopravní prostředky včetně přepravovaných zavazadel, je–li důvodné podezření, že přepravují nebo obsahují neoprávněně nabytou zvěř, a za tím účelem požadovat předložení dokladu o nabytí zvěře. Toto oprávnění má myslivecká stráž pouze v honitbě a na účelových komunikacích v honitbě, kterými zákon o pozemních komunikacích[63] rozumí pozemní komunikace, které slouží ke spojení jednotlivých nemovitostí s ostatními pozemními

[62] Čechura, V., Novák, R., Vaněk, J.: Komentář k zákonu o myslivosti, Vydavatelství Jiří Flégl – VEGA, Praha, 2002, str. 50.
[63] Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích.

komunikacemi nebo k obhospodařování zemědělských a lesních pozemků. Oprávnění zastavovat podezřelé dopravní prostředky myslivecké stráži tedy nepřísluší na nehonebních pozemcích, kterými jsou silnice a dále ulice a cesty uvnitř zastavěných ploch. Zákon o myslivosti nestanoví, jakým způsobem má myslivecká stráž dopravní prostředek zastavit. Zřejmě nelze dovodit, že by mohla použít prostředků, které užívá k témuž účelu Policie ČR, a proto bude potřeba využít jiných prostředků, např. přehrazením komunikace vozidlem používaným mysliveckou stráží, mávnutím na řidiče vozidla s naznačením, aby zastavil apod.[64] Zastavovat dopravní prostředky může myslivecká stráž ovšem pouze v případě, že existuje podezření, že je jimi přepravována neoprávněně nabytá zvěř a nesmí sledovat jiný zájem než prověření této skutečnosti.

Mezi další oprávnění myslivecké stráže náleží právo zadržet osobu, kterou přistihne v honitbě při neoprávněném lovu nebo při jiné činnosti tímto zákonem zakázané, nebo osobu, kterou přistihne v honitbě se zakázanou loveckou výzbrojí anebo se střelnou zbraní, pokud nejde o osobu oprávněnou podle zvláštních právních předpisů držet střelnou zbraň[65] i na honebních pozemcích, a neprodleně přivolat orgán Policie ČR. Oproti předchozí právní úpravě se tedy zadržené osoby nepředvádějí na Policii ČR, ale ta si je sama převezme. V praxi vznikají problémy s myslivci, kteří si přechodem přes cizí honitbu se zbraní zkracují cestu do honitby, kde jsou oprávněni lovit. Je třeba konstatovat, že i takové osoby je myslivecká stráž oprávněna zadržet, případně jim zbraň odebrat, pokud se nedohodnou s uživatelem dotčené honitby o volném průchodu se

[64] Srovnej Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 36.
[65] Zejména zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních a střelivu).

zbraní. Myslivecká stráž by ovšem neměla bezdůvodně omezovat pohyb osob v honitbě.[66]

Odejmout střelnou zbraň nebo zakázanou loveckou výzbroj je myslivecká stráž oprávněna osobám, které zadržela se zbraní v honitbě nebo jejichž dopravní prostředek zastavila (viz oprávnění uvedená výše). Těmto osobám může rovněž odebrat chycenou, ulovenou nebo přepravovanou zvěř, popřípadě i loveckého psa a fretku a vykázat je z honitby. Její povinností pak je sepsat záznam a osobě, jíž byla věc odňata, vystavit potvrzení o odnětí věci a odňatou střelnou zbraň a zakázanou loveckou výzbroj odevzdat neprodleně orgánu policie. Dotčené osoby jsou povinny se těmto opatřením podrobit, jinak by se dopustily přestupku dle § 47 odst. 1 písm. a) zákona o přestupcích. Odebraný pes nebo fretka se neodevzdávají Policii ČR, ale jsou odevzdány uživateli honitby, který zajistí jejich depozici. Rovněž odebraná zvěř se neodevzdává Policii ČR, ale předá se uživateli honitby k dalšímu nakládání s ní (veterinární prohlídka, ošetření, určení výše škody atd.)[67]

Veřejnosti nejznámějším oprávněním myslivecké stráže je možnost usmrcovat v honitbě toulavé psy, kteří mimo vliv svého vedoucího ve vzdálenosti větší než 200 m od nejbližší nemovitosti sloužící k bydlení pronásledují zvěř. Pokud je tato nemovitost umístěna na oploceném pozemku, počítá se tato vzdálenost od jeho oplocení. Oproti dřívější právní úpravě je nyní stanoveno, že se musí jednat o toulavého psa. Navíc musí být kumulativně splněny všechny podmínky – pes mimo vliv svého vedoucího, vzdálenost větší než 200 m od nejbližšího domu sloužícího k bydlení, pronásledování zvěře. Uvedené

[66] Čechura, V.: Myslivecká stráž, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000, str. 22.
[67] Čechura, V., Novák, R., Vaněk, J.: Komentář k zákonu o myslivosti, Vydavatelství Jiří Flégl – VEGA, Praha, 2002, str. 50.

oprávnění se nevztahuje na psy ovčáckých a loveckých plemen, na psy slepecké, zdravotnické, záchranářské a služební. Nyní účinná právní úprava značně zúžila oprávnění myslivecké stráže k usmrcování psů v honitbě, neboť byla vypuštěna věta: „pokud jsou jako takoví k rozeznání". Uvedení psi se tedy nesmějí usmrtit vůbec. Zároveň byl dříve užitý pojem "lovecky upotřebitelného psa" nahrazen pojmem "pes loveckých plemen", což znamená, že nelze usmrtit psa loveckého plemene, i když jej nelze lovecky upotřebit, tzn., že neprošel předepsaným výcvikem. Myslivecká stráž je dále oprávněna usmrcovat kočky potulující se v honitbě ve vzdálenosti větší než 200 m od nejbližší nemovitosti sloužící k bydlení, mývala severního, psíka mývalovitého, norka amerického nebo nutrii říční a případně i další stanovené zavlečené druhy živočichů v přírodě nežádoucí. Po předchozím oznámení místně příslušnému obecnímu úřadu může myslivecká stráž usmrcovat zdivočelá hospodářská zvířata a dále volně se pohybující označená zvířata z farmových chovů zvěře ve vzdálenosti větší než 200 m od nehonebního pozemku, na němž je farmový chov provozován. Usmrcování těchto zvířat je odůvodněno škodami jimi způsobovanými a obavou možného křížení se zvěří.[68]

Pokud myslivecká stráž nemůže splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky je oprávněna požadovat pomoc nebo součinnost orgánů policie. Tím se rozumí jak orgánů Policie ČR, tak orgánů policie městské či obecní. I zde však platí to, co bylo zmíněno u oprávnění lesních stráží, že by tohoto oprávnění mělo být využíváno v závažnějších případech porušení právních předpisů.

---

[68] Blíže Čechura, V., Novák, R., Vaněk, J.: Komentář k zákonu o myslivosti, Vydavatelství Jiří Flégl – VEGA, Praha, 2002, str. 52.

Myslivecká stráž je oprávněna ukládat a vybírat pokuty v blokovém řízení za přestupky podle zákona o přestupcích. Myslivecké stráži tedy není umožněno pokutovat přestupky podle zákona o myslivosti uvedené v § 63 a tyto přestupky tak bude projednávat a případně trestat příslušný orgán státní správy myslivosti. Systém vydávání a zúčtování pokutových bloků je však poměrně nepraktický. Myslivecká stráž si musí vyzvednout pokutové bloky u příslušného finančního úřadu, jemu je povinna je vyúčtovávat. Ovšem o její činnosti při ukládání blokových pokut za přestupky chybí přehled úřadu, který ji ustanovil.

Vstupovat na pozemky v honitbě v rozsahu nezbytně nutném k výkonu funkce je rovněž oprávněním myslivecké stráže.

1.3. Povinnosti myslivecké stráže

Myslivecká stráž stejně tak jako ostatní stráže je povinna se prokázat při své činnosti průkazem myslivecké stráže a nosit služební odznak, které je povinna zabezpečit proti zneužití, ztrátě a odcizení. Pokud však dojde ke zneužití, ztrátě nebo odcizení je takovou skutečnost povinna neprodleně oznámit orgánu, který jí průkaz a odznak vydal.

Nejdůležitější povinností myslivecké stráže je dohlížet na dodržování povinností spojených s ochranou myslivosti. Tento dohled se týká nejen ochrany myslivosti proti zásahům cizích subjektů, ale i dodržování zásad ochrany myslivosti vlastníky honitby, uživateli honitby nebo členů mysliveckého sdružení apod.[69]

Myslivecká stráž je dále povinna oznamovat neprodleně zjištěné závady, nedostatky a škody podle jejich povahy

[69] Srovnej Staněk, J. - Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 39.

uživateli honitby nebo orgánu, který ji ustanovil, popřípadě v neodkladných případech též orgánům policie nebo příslušným orgánům státní správy. Bude se jednat nejen o škody na mysliveckých zařízeních, na zvěři apod., ale nepochybně i o škody na životním prostředí, v lese nebo jinde v přírodě, kterou myslivecká stráž při své činnosti zjistí.

Pokud myslivecká stráž usmrtila v rámci svých pravomocí psa nebo kočku, zdivočelé hospodářské zvíře nebo označené zvíře z farmového chovu zvěře, je povinna o tom neprodleně informovat jeho vlastníka, pokud je známý, a sdělit mu místo usmrcení zvířete a popřípadě jej na toto místo doprovodit, pokud o to vlastník požádá.

1.4. Ozbrojená stráž

Myslivecká stráž je v současné době jedinou ozbrojenou stráží. To klade zvýšené nároky na její ustanovování. Podmínkou pro ustanovení mysliveckou stráží je tedy mimo již výše uvedených podmínek rovněž, aby byl uchazeč držitelem zbrojního pasu. Zbraň je však oprávněna použít pouze k usmrcování zvířat, nesmí ji použít jako donucovacích prostředků vůči osobám, proti kterým zasahuje. Zde však bude nutno připustit možnost použití zbraně při nutné obraně ve smyslu ustanovení § 13 trestního zákona

1.5. Poznatky z praxe

Nejčastějším zásahem do práva myslivosti, s nímž se myslivecké stráže setkávají je pytláctví, tedy neoprávněný lov. Lov zvěře i ryb byl od počátku historie lidstva nejprve nejdůležitějším, posléze stále významným zdrojem obživy. Na přelomu 1. tisíciletí však s postupným upevňováním státní moci

došlo i úpravám lovu a právo lovu začalo být postupně kodifikováno jako právo věcné, náležející výhradně panovníkovi.[70] „Tím byla většina populace (zejména nižších vrstev obyvatelstva) zbavena možnosti lovu zvěře, který v předchozím období v rámci práva volného lovu běžně realizovala (ať již za účelem obstarání potravy, z důvodů uspokojení svého loveckého pudu nebo ochrany své zemědělské produkce)."[71] Lze tedy konstatovat, že pytláctví vzniká téměř zároveň s přivlastněním si práva lovu panovníkem, resp. úzkou vládnoucí vrstvou. Z historie je pak zřejmé, že se tento fenomén nepodařilo nikdy zcela vymýtit, a to ani v období, kdy byly za pytláctví stanoveny velice přísné tresty, dokonce i trest smrti. Naopak se lze domnívat, že na přísné tresty za pytláctví doplatil také lovecký personál. Přistižený pytlák již tzv. "neměl co ztratit" a nebylo výjimkou, že byla proti loveckému personálu použita zbraň a J. Andreska uvádí, že „je holou skutečností, že v lesnatých oblastech naší země, jako bylo Křivoklátsko, Brdy, Jižní Čechy, Šumava a jiné, se po dlouhá léta vedly boje mezi lesníky a pytláky na život a na smrt"[72]. Fenomén pytláctví se udržel i do dnešních dnů, kdy se ovšem zdokonalily techniky lovu a pytláctví je velice často provozováno v dokonale organizovaných skupinách, které jsou jen velice obtížně polapitelné, nehledě ke skutečnosti, že proti takové skupině nemá osamocená myslivecká stráž v honitbě šanci.[73] Problém pytláctví je třeba řešit komplexně, jak na úrovni legislativní, tak i v praxi posílením kontroly, možná i zvýšením počtu

[70] Čechura, V., Novák, R., Veselý, Z.: Myslivost a právo, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000, str. 7.
[71] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 96.
[72] Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, nakladatelství TINA, Vimperk, 1993, str. 417.
[73] Podrobněji k problematice např. Andreska, J., Andresková, E., Tisíc let myslivosti, nakladatelství TINA, Vimperk, 1993, str. 417-419; Staněk, J., Řehák, L.,: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, 2000, str. 84-134.

mysliveckých stráží. V oblasti kontroly je vždy důležité, aby byla možnost přistižení případného pachatele protiprávního jednání co nejpravděpodobnější, a to se může dít pouze za předpokladu, že se myslivecké stráže (a samozřejmě nejen ty) budou v honitbách pohybovat často a v dostatečném počtu.

V praxi ovšem vzniká ještě jeden problém, a to, že myslivecké stráže nevyužívají svého oprávnění udělovat pokuty v blokovém řízení. Zúčtování bloků je spojeno s náročnou administrativní agendou, a proto myslivecké stráže raději věc řeší domluvou (což je jistě na místě, pokud se jedná o méně závažné protiprávní jednání) nebo postupují věc přímo správnímu orgánu k dalšímu řízení. De lege ferenda lze tedy navrhnout, aby byl zjednodušen systém odebírání a zúčtování pokutových bloků minimálně tak, aby je mohly myslivecké stráže odebírat od ustanovujícího úřadu. Dále by bylo vhodné udělit mysliveckým strážím oprávnění ukládat pokuty a vybírat je za přestupky i podle mysliveckého zákona.

7. Rybářská stráž

1.1. Právní úprava

Základní úprava rybářské stráže je obsažena v zákoně o rybářství v části první, hlavě čtvrté nazvané Rybářská stráž v § 14 až 18. Předpoklady pro výkon funkce rybářské stráže, jejich ověřování, vzor služebního odznaku a průkazu rybářské stráže jsou upraveny vyhláškou č. 197/2004 Sb., k provedení zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráži, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů (dále jen prováděcí vyhláška k zákonu o rybářství). Rybářskou stráž k zajištění ochrany řádného výkonu rybářského práva a chovu ryb v rybnících je uživatel rybářského

revíru povinen a subjekt hospodařící na rybochovném zařízení oprávněn navrhnout k ustanovení obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností příslušnému dle trvalého bydliště navrhované osoby, který rybářskou stráž ustanovuje, odvolává a zrušuje a stanovuje rozsah její působnosti. Tento úřad rybářské stráži vydává rovněž odznak a průkaz rybářské stráže.

1.2. Oprávnění rybářské stráže

Rybářská stráž je především oprávněna kontrolovat osoby lovící ryby nebo vodní organizmy, zda jsou k tomuto lovu oprávněné a zda provádí lov řádně a způsobem, který umožňuje zákon o rybářství. Dále je oprávněna kontrolovat osobám lovícím ryby nebo vodní organizmy rybářské nářadí, obsah rybářské loďky, nádrže nebo jiného zařízení užitého k uchování ryb a rybářské úlovky, z hlediska dodržení rybářského práva. Osoby, které loví pomocí elektrického proudu, je rybářská stráž oprávněna kontrolovat, zda vlastní povolení příslušného rybářského orgánu k tomuto způsobu lovu, jakož i zda vlastní potřebné osvědčení prokazující jejich způsobilost k práci s elektrickým zařízením při lovu ryb a osvědčení dokladující bezpečnou použitelnost elektrického zařízení k lovu ryb. Zároveň je rybářská stráž oprávněna kontrolovat užívání jezů, stavidel, zdymadel, výpustí a jiných zařízení z hlediska dodržování právních předpisů a opatření na ochranu výkonu rybářského práva, přičemž je současně oprávněna kontrolovat způsob a rozsah užívání vod a jejich kvalitu. Toto oprávnění zřejmě supluje povinnosti dříve zrušené vodní stráže, i když jen v obvodu působností rybářských stráží, tedy rybářských revírů. Nicméně z hlediska ochrany životního prostředí se jeví toto oprávnění rybářské stráže velice významným.

Rybářská stráž může požadovat od osoby lovící ryby nebo vodní organizmy prokázání její totožnosti, předložení platného rybářského lístku a platné povolenky k lovu, přičemž o zjišťování totožnosti platí to, co již bylo uvedeno výše v kapitolách o oprávněních lesní a myslivecké stráže. Od osoby důvodně podezřelé ze spáchání přestupku nebo trestného činu v bezprostřední blízkosti rybářského revíru[74] může požadovat předložení rybářského lístku, popřípadě povolenky k lovu nebo jiného dokladu opravňujícího osobu k lovu anebo dokladu o nabytí ryby nebo vodního organizmu. I rybářská stráž je oprávněna požadovat součinnost, popřípadě pomoc orgánů Policie ČR, popřípadě obecní policie, nemůže-li zajistit vlastními silami a prostředky výkon funkce rybářské stráže. Tohoto oprávnění bude nejčastěji využíváno, pokud nebude možné zjistit totožnost osoby podezřelé ze spáchání přestupku nebo trestného činu a zřejmě i v závažnějších případech pytláctví (např. organizovaných skupin).

Rybářská stráž je oprávněna zadržet povolenku k lovu osobě, která se dopustila porušení povinnosti stanovené zákonem o rybářství, a tuto doručit nejpozději do 5 pracovních dnů tomu, kdo povolenku vydal. Zároveň může rybářská stráž zadržet úlovek, rybářské nářadí nebo nástroj osobě, která tím spáchala přestupek nebo trestný čin, nebo z jehož spáchání je důvodně podezřelá.

Mezi oprávnění rybářské stráže patří i právo vstupovat na pozemky, stavby, jezy, rybí přechody a jiná zařízení v souvislosti s výkonem funkce rybářské stráže, a to v rozsahu nezbytně nutném, a užívat k tomu v nezbytné míře existující

[74] Zákon o rybářství rozumí rybářským revírem část povrchových vod o výměře nejméně 500 m2 souvislé vodní plochy, umožňující život rybí osádky a vodních organizmů, vyhlášená rozhodnutím příslušného orgánu státní správy rybářství.

přístupové cesty. Rybářská stráž tohoto oprávnění nesmí samozřejmě zneužívat.

Ukládat a vybírat pokutu v blokovém řízení je rybářská stráž oprávněna za spáchání přestupku podle zákona o rybářství a podle zákona o přestupcích[75].

Z uvedeného je zřejmé, že rybářská stráž není oprávněna zadržovat osoby, případně je předvádět orgánům Policie ČR. V praxi tedy může působit potíže nedostatek tohoto oprávnění, kdy nebude možno zjistit totožnost podezřelé osoby. Pokud totiž tato osoba na místě nesetrvá dobrovolně do příjezdu Policie ČR nebo obecní policie, případně nebude dobrovolně následovat rybářskou stráž k sídlu orgánu, nemá rybářská stráž možnost, jak tyto osoby k takovému jednání přimět.

1.3. Povinnosti rybářské stráže

Rybářská stráž je povinna při výkonu své funkce nosit služební odznak na viditelném místě a prokazovat se průkazem rybářské stráže. Při zániku funkce rybářské stráže je povinna neprodleně odevzdat služební odznak a průkaz rybářské stráže příslušnému rybářskému orgánu. Obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, který rybářskou stráž ustanovil, je tato povinna oznámit všechny změny podmínek, za kterých byla rybářská stráž do své funkce ustanovena.

Základní povinností rybářské stráže je kontrolovat a dohlížet na dodržování povinností stanovených rybářským zákonem. Z hlediska ochrany životního prostředí je pak nejdůležitější povinností rybářské stráže zjišťovat zdroje a příčiny znečištění vody v rybářském revíru a oznamovat neprodleně závady a škody podle jejich povahy uživateli

[75] Srovnej s oprávněními myslivecké stráže, kdy tato není oprávněna ukládat a vybírat pokuty dle zákona o myslivosti. Úprava oprávnění rybářské stráže je zajisté vhodnější.

rybářského revíru a příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, který ji ustanovil, popřípadě orgánu příslušnému k ochraně přírody a krajiny nebo Policii České republiky.

1.4. Poznatky z praxe

V současné době se velice zpřísnily podmínky pro výběr rybářských stráží, což jistě v praxi zvýší jejich odbornost a posílí tak jejich autoritu v očích veřejnosti.[76] Členové rybářské stráže, kterých na území České republiky působí nyní cca 5.000[77], jsou při své činnosti poměrně aktivní, čímž míním, že se ve svých obvodech působnosti pohybují často a svou přítomností působí i preventivně proti porušování právních předpisů. „Výnosy z pokut uložených rybářskou stráží a krajem v přenesené působnosti jsou příjmem příslušného kraje,“[78] což může v praxi způsobovat problémy. Stráže ustanovují obecní úřady obcí s rozšířenou působností, ale o jejich činnosti prostřednictvím podnětů k přestupkovému nebo správnímu řízení, případně z vyúčtování pokutových bloků, má přehled pouze krajský úřad. Tato roztříštěnost státní správy jistě není žádoucí. De lege ferenda lze tedy navrhnout zjednodušení právní úpravy ohledně odebírání a vyúčtování pokutových bloků tím, že je bude rybářským strážím vydávat orgán, který je ustanovil. Současně považuji za vhodné zakotvit v právní úpravě oprávnění rybářské stráže zadržet osobu podezřelou z porušování právních předpisů a přesně určit podmínky a způsoby, za jakých tak může rybářská stráž učinit.

---

[76] Viz část III, kapitolu 1. podkapitolu 1.5. Prokazování znalostí stráže.
[77] www.rybsvaz.cz.
[78] Poupě, J.: Právo v rybářské praxi, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2004, str. 21.

IV. Stráž přírody

1. Právní úprava

Stráž přírody je nejmladším institutem veřejných stráží, nicméně v ochraně životního prostředí bezesporu nejdůležitějším, neboť právě jejím posláním je výslovně určeno kontrolovat dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny. Stráž přírody ustanovují krajské úřady, správy národních parků a správy chráněných krajinných oblastí (dále jen ustanovující úřady) ve sférách svých působností. Stráž přírody jako jediná má dvě kategorie, a to strážce a zpravodaje, který ještě nesložil slib a koná činnosti spíše monitorovací. Základní ustanovení o oprávněních a povinnostech stráže přírody, o jejím ustanovování a zrušení a odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu funkce stráže přírody, obsahuje v § 81 až 81b v části sedmé nazvané „Orgány a státní správa v ochraně přírody" zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění (dále jen zákon o ochraně přírody a krajiny). Další podrobnosti pak rozvádí v § 20 vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen prováděcí vyhláška k zákonu o ochraně přírody a krajiny).

2. Oprávnění stráže přírody

Na tomto místě je třeba uvést, že uvedená oprávnění mají pouze strážci přírody, ne však zpravodajové. „Zpravodaj nemá žádná zvláštní oprávnění ani povinnosti. Provádí především různá sledování živočichů a rostlin, zjišťování stavu ekosystémů

apod."[79] V praxi jsou zpravodajové považováni za tzv. čekatele pro ustanovení do funkce stráže přírody a často konají služby s již ustanoveným strážcem, aby získali potřebné zkušenosti pro budoucí výkon funkce stráže přírody.

Strážci jsou oprávněni zjišťovat totožnost osob, které porušují předpisy na ochranu přírody, přičemž se prokázáním totožnosti rozumí prokázání jména a příjmení, data narození a trvalého, popř. přechodného pobytu osoby. V praxi se zřejmě spolehlivě totožnost prokáže občanským průkazem nebo cestovním pasem. Rodné číslo není stráž přírody oprávněna zjišťovat.[80]

Ukládat a vybírat blokové pokuty za přestupky na úseku ochrany přírody a krajiny může stráž přírody podle přestupkového zákona při naplnění skutkových podstat přestupků dle § 45 přestupkového zákona (přestupky na úseku ochrany životního prostředí) a dle § 46 přestupkového zákona (ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě). Obě skutkové podstaty uvedených přestupků jsou formulovány odkazovací dispozicí na zvláštní předpisy na úseku ochrany životního prostředí a jiné zvláštní předpisy včetně nařízení obcí, okresních úřadů a krajů, jejichž porušení se trestá. Stráž přírody může tedy ukládat a vybírat pokuty za porušení všech shora uvedených předpisů, pokud se týkají ochrany přírody. Nicméně „je jistě značným paradoxem a nedostatkem, že stráž přírody nemůže v blokovém řízení ukládat a vybírat pokuty alespoň za některé z četných přestupků, jejichž skutkové podstaty jsou vymezeny v § 87 zákona o ochraně přírody a krajiny. Za tyto přestupky mohou

[79] Malá, H.: Stráž přírody, Nakladatelství Orac, s.r.o., 2000, str. 4.
[80] Sdělení č. 11 legislativního odboru Ministerstva životního prostředí k postavení Stráže přírody - § 81 a následující zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

ukládat pokutu pouze orgány ochrany přírody, tedy orgány vyjmenované v § 75 odstavec 1 zákona o ochraně přírody a krajiny"[81], jímž stráž přírody není.

Stráž přírody je rovněž oprávněna, pokud se prokáže svým průkazem stráže přírody, vstupovat při své činnosti v nezbytných případech na cizí pozemky při plnění úkolů vyplývajících ze zákona o ochraně přírody a krajiny. Může při tom provádět potřebná měření, sledování, dokumentaci a požadovat informace nezbytné ke zjištění stavu přírodního prostředí. Při výkonu této činnosti je stráž přírody povinna co nejvíce šetřit vstupem dotčené pozemky, jakož i všechna práva vlastníka.

Zadržet osobu ke zjištění totožnosti může stráž přírody, pokud ji přistihne při porušování předpisů o ochraně přírody a krajiny, přičemž je povinna ji odevzdat orgánu Policie ČR. Zákon výslovně konstatuje, že přistižená osoba je povinna uposlechnout. Podmínky zadržení osoby nejsou blíže specifikovány, nicméně nelze zřejmě dovodit, že by stráž byla oprávněna použít chvatů a hmatů, jako je oprávněna např. Policie ČR. V praxi tedy bude možné uplatnit toto oprávnění pouze v případech, kdy podezřelá osoba se zadržení podrobí dobrovolně, resp. vyčká příjezdu Policie ČR, případně stráž přírody doprovodí na nejbližší služebnu. Takovou součinnost však nelze zřejmě očekávat.

Stejně jako ostatní stráže je i stráž přírody oprávněna požadovat pomoc nebo součinnost orgánů Policie České republiky, popřípadě obecní policie, pokud nemohou splnění svých povinností zajistit vlastními silami a prostředky, přičemž platí vše, co již bylo uvedeno výše.

---

[81] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 59

Z pohledu ochrany životního prostředí patří mezi velice důležité oprávnění stráže přírody, pravomoc pozastavit rušivou činnost, kterou dochází k bezprostřednímu ohrožení zájmů chráněných podle části druhé, třetí a čtvrté zákona o ochraně přírody a krajiny, kterými je upravena obecná ochrana přírody a krajiny, zvláště chráněná území a soustava Natura 2000. O svém opatření stráž přírody bezodkladně vyrozumí územně příslušný orgán ochrany přírody, který do 15 dnů toto opatření potvrdí, změní nebo zruší. Toto opatření není samo správním rozhodnutím, ale je určitým procesním úkonem, proto se i na ně přiměřeně vztahují základní pravidla správního řízení. Strážce by měl dodržovat zásadu objektivní pravdy a zásadu zákonnosti. Pokud jde o formu opatření, je žádoucí buď písemná forma nebo zápis do protokolu.[82] Toto oprávnění stráže přírody je významnou prevencí vzniku škod na životním prostředí a v případě poškození může často zabránit ještě horším následkům.

3. Povinnosti stráže přírody

Stráž přírody je povinna se při své činnosti prokazovat průkazem stráže přírody a nosit služební odznak a je vybavena identifikovatelným razítkem. Analogicky lze dovodit že stráž přírody je povinna je zabezpečit proti ztrátě, zneužití a krádeži. Průkaz stráže, odznak a razítko je stráž povinna vrátit po zániku funkce.

Dále je stráž přírody povinna dohlížet na dodržování povinností spojených s kontrolou dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny. „Toto poněkud nejasně formulované zákonné ustanovení zahrnuje v podstatě povinnost stráže přírody dohlížet obecně na to, aby žádná činnost právnických a fyzických osob,

[82] Sdělení č. 11. legislativního odboru Ministerstva životního prostředí k postavení Stráže přírody - § 81 a násl. zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

se kterou se stráž přírody při výkonu své práce setká, nebyla v rozporu se zákonem o ochraně přírody a krajiny a ostatními předpisy upravujícími ochranu přírody, životního prostředí apod."[83]

Také stráž přírody je povinna neodkladně oznamovat zjištěné závady, nedostatky a škody orgánu, který ji ustanovil, popřípadě v neodkladných případech též orgánům Policie ČR nebo příslušným orgánům státní správy. Bude se jednat o případy, které nevyžadují, resp. už jsou zbytečná, opatření, které může stráž přírody dle výše uvedeného oprávnění učinit.

4. Stráž přírody v národních parcích

Národními parky se rozumí rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam, pokud jsou jako národní parky vyhlášeny. Státní správu v národních parcích vykonává vždy správa národního parku. Na území České republiky se nacházejí čtyři národní parky, z nichž nejstarší je Krkonošský národní park, následuje Národní park Šumava, Národní park Podyjí a Národní park České Švýcarsko.

1.1 Krkonošský národní park

Na území Krkonošského národního parku je strážní služba zajišťována především profesionálními strážci, jejichž hlavním posláním je kontrolní činnost, sledování přírodních hodnot, monitoring negativních jevů, kontrola výjimek z ochranného režimu udělených Správou Krakonošského národního parku,

[83] Staněk, J., Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000, str. 60.

kontrola dodržování a respektování návštěvního řádu návštěvnickou veřejností především v I. a II. zóně národního parku. Velmi důležitým aspektem je informačně výchovné působení a přímý kontakt s návštěvníky národního parku. Stráž přírody v Krkonošském národním parku tedy nemá jen funkci represivní, ale má být návštěvníkovi též nápomocna v různých situacích, poskytnout mu potřebné informace nejen organizačního rázu, ale i o chráněných přírodních hodnotách, být nápomocna s výběrem turistické trasy apod. Správa Krkonošského národního parku zajišťuje strážní službu nejen profesionálními strážci, ale i strážci dobrovolnými, neboť ti jsou pro kvalitní výkon strážní služby v každou denní i noční dobu, nepostradatelní.[84] V současné době působí na území Krkonošského národního parku 16 profesionálních strážců přírody a 33 strážců dobrovolných. Profesionálové zajišťují dozor především v I. a II. zóně národního parku a dobrovolní strážci pak spíše v ostatních lokalitách.

Správa Krkonošského národního parku se účastní projektu Junior Ranger Project, jehož hlavním cílem je seznámit mladé lidi s prací profesionálních strážců a při aktivitách založených na skutečné práci strážců jim ukázat význam chráněných území, protože budoucnost chráněných území po celém světě leží v rukou mladých lidí[85]. Projekt probíhá pod záštitou Europarc Federation, která sdružuje chráněná území v Evropě. Mladí strážci ve věku 12 až 17 let pracují každé léto pod vedením zkušených profesionálních strážců přímo v terénu, připravují a absolvují řadu přednášek, prezentací, učí se pracovat ve skupině a hrají ekologicky zaměřené hry. Mladí strážci jsou potencionálními členy stráže přírody.

[84] Srovnej www.krnap.cz – Aktivity Správy KRNAP – Terénní a strážní služba.
[85] www.krnap.cz – Správa Krkonošského národního parku – Junior Ranger Project.

1.2. Národní park Šumava

Stráž přírody v Národním parku Šumava vykonává především kontrolu dodržování návštěvního řádu Národního parku Šumava, ale protože zná dobře území, ve kterém se pohybuje, poskytuje návštěvníkům i základní informace o přírodě a její ochraně a další místopisné informace, může doporučit turistické trasy, informuje o povolených i nepovolených aktivitách na území národního parku a měla by být schopna poskytnout pomoc a radu při řešení situací, do kterých se může návštěvník národního parku dostat. K zajištění strážní služby využívá Správa Národního parku Šumava a chráněné krajinné oblasti Šumava (dále jen Správa NP Šumava) cca 26 stráží přírody profesionálních i většího počtu stráží dobrovolných.[86]

Správa NP Šumava je také zapojena do projektu Junior Ranger Project, jak o něm bylo pojednáno výše. Mladí strážci v rámci tohoto projektu spolupracují s mladými strážci z ostatních chráněných oblastí v Evropě. Ti „šumavští" zřejmě nejvíce s mladými strážci Národního parku Bavorský les. Jejich zástupci se účastní také každoročního mezinárodního setkání mladých strážců Evropy.[87]

1.3. Národní park Podyjí

Národní park Podyjí k ochraně přírody a k dohledu nad dodržováním návštěvního řádu využívá pouze profesionálních strážců přírody, kteří jsou v současné době čtyři. Ostatní zaměstnanci parku (38 lidí) jsou pak povinni během vegetační sezóny (duben - září) odsloužit určitý počet služeb o víkendech a

[86] Blíže www.npsumava.cz – Strážní služba.
[87] www.npsumava.cz – Strážní služba – Junior Ranger.

svátcích, aby byl zajištěn výkon strážní služby i v těchto dnech. Je zřejmé, že i tito další zaměstnanci musejí být ustanoveni stráží přírody a splňovat kvalifikační předpoklady a složit předepsaný slib, aby mohli využívat veškerá oprávnění poskytovaná stráži přírody.

1.4. Národní park České Švýcarsko

Obdobná situace jako v Národním parku Podyjí panuje i v Národním parku České Švýcarsko. Působí zde pět profesionálních strážců přírody a osm dobrovolných strážců, nicméně i ostatní zaměstnanci správy národního parku vykonávají strážní službu, pokud se pohybují v terénu a slouží zvláštní služby během hlavní sezóny.

5. Stráž přírody v chráněných krajinných oblastech

Chráněnou krajinnou oblastí lze vyhlásit rozsáhlé území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Na území České republiky je vyhlášeno 27 chráněných krajinných oblastí. Stav strážní služby v jednotlivých chráněných krajinných oblastech je rozdílný v závislosti na místních poměrech. Strážní služba je zajišťována nejčastěji dobrovolnými strážci přírody, neboť, jak bylo několikrát zdůrazněno na setkání terénních pracovníků správ chráněných krajinných oblastí a národních parků ve dnech 19.-21.4.2006 není dostatek finančních prostředků na zřízení profesionálních strážců. Tuto službu tedy často vykonává pouze jediný profesionální strážce, který

zastřešuje a řídí výkon strážní služby dobrovolnými strážci přírody. Většina správ chráněných krajinných oblastí pak nemá profesionálního strážce žádného a výkon této služby pak provádí jako část své pracovní náplně jiný pracovník správy chráněné krajinné oblasti. Hlavní výkon strážní služby tedy závisí na dobrovolných strážích přírody, kteří tuto činnost vykonávají ve svém volném čase bez nároku na honorář. Je tedy zřejmé, že kontrolní činnost v terénu je tak prováděna pouze sporadicky. Některé správy chráněných krajinných oblastí např. CHKO Bílé Karpaty nebo CHKO Orlické hory mají stanoven minimální počet služeb (resp. hodin), které je stráž přírody povinna odsloužit. Sankcí za nesplnění tohoto limitu může být pak zrušení ustanovení stráže přírody z důvodu neaktivity. Nicméně ne všechny správy chráněných krajinných oblastí přikládají potřebnou důležitost výkonu strážní služby a její efektivita je pak minimální.

6. Stráž přírody v krajích

Krajské úřady jsou dalšími orgány státní správy ochrany přírody, které jsou oprávněny ustanovovat stráže přírody pro území své působnosti. V praxi jsou stráže přírody ustanovovány k ochraně menších chráněných lokalit, jako jsou národní přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní rezervace nebo přírodní památka apod. Přístupy krajských úřadů k ustanovování stráží přírody jsou opět velice rozdílné a svými dotazy na jednotlivé krajské úřady jsem zjistila, že velice záleží na osobě (resp. osobách), která tuto oblast státní správy vykonává, jak je tomu ostatně při každé lidské činnosti. Je udivující, že některé kraje, např. Královéhradecký kraj, nemají ustanovenu žádnou stráž přírody. V ostatních krajích se počty

stráží pohybují v řádech nižších desítek, všichni jsou dobrovolníci. Některé kraje (např. Pardubický) měly zájem o zřízení profesionálních stráží přírody, protože i maloplošná chráněná území, která jsou v jejich gesci, mohou mít velkou hodnotu a zasluhují si zvýšenou ochranu. Záměr ovšem ztroskotal na problematice financování. Záleží tedy na rozpočtu a přístupu vedení kraje, zda vytvoří příslušnou finanční rezervu ve svém rozpočtu na zřízení profesionálních stráží přírody. Krajské úřady pro své stráže přírody organizují pravidelná setkání, na kterých je informují o legislativních změnách a poskytují jim další informace potřebné k jejich činnosti a pořádá také pravidelné přezkušování stráže přírody (jednou za 5 let). Materiální vybavení stráží krajskými úřady je minimální, nejčastěji se jedná o jejich vybavení mapami, zřídka oděvy do terénu. Stráže přírody ustanovené krajskými úřady jen velice zřídka využívají svého oprávnění udělovat a vybírat pokuty v blokovém řízení, neboť agenda spojená s vyfasováním a zúčtováním pokutových bloků je velice složitá. Porušení právních předpisů tedy oznamují krajským úřadům k dalšímu řízení.

7. Asociace strážců přírody chráněných území České republiky

Asociace strážců přírody chráněných území České republiky (dále jen Asociace) vznikla v roce 1998 jako profesní nevládní organizace sdružující především stráže přírody (není ovšem vyloučeno členství ostatních osob). Právní formou této organizace je občanské sdružení. Členství je dobrovolné, přičemž se členem může stát každý, kdo souhlasí se stanovami Asociace, je doporučen dvěma stávajícími členy Asociace a jeho

přijetí je odsouhlaseno Výborem Asociace strážců. Orgány jsou Výbor Asociace a Valná hromada Asociace. Výbor Asociace je sedmičlenný, volený na dobu dvou let a jeho úkolem je organizovat akce, sestavovat rozpočet Asociace a odpovídat za jeho plnění, přijímat a evidovat členy. Dále navrhuje změny stanov, výši členských příspěvků a navrhuje plán činnosti Asociace. Schází se podle potřeby dvakrát ročně a navenek zastupuje Asociaci. Valnou hromadu Asociace tvoří členové Asociace přítomní na zasedání Asociace, o kterém výbor informuje minimálně jeden měsíc předem. Valná hromada Asociace schvaluje návrh rozpočtu, plán činnosti, volí a odvolává členy výboru, vylučuje členy, schvaluje změny stanov, určuje výši členských příspěvků a rozhoduje o zániku Asociace. Valná hromada se schází podle potřeb, minimálně jednou ročně. Valná hromada i Výbor Asociace rozhoduje nadpoloviční většinou přítomných členů.[88]

Posláním Asociace je tedy především vzdělávání jejích členů, navázání spolupráce s obdobnými profesními organizacemi, která slouží nejen k prohlubování znalostí členů stráží přírody, ale i k inspiraci pro jejich další práci. Asociace je členem International Ranger Federation, která sdružuje profesní organizace strážců z celého světa. Je o ní pojednáno níže. V roce 2000 uzavřela Asociace dohodu o spolupráci s Asociáciou strážcov chráněných území Slovenska, jejímž předmětem je navázání vztahů mezi národními asociacemi a vzájemná podpora činností, které vyvíjejí v rámci své země i mimo ní.

Asociace stále vyvíjí činnost, např. organizováním celostátních setkání stráží přírody a terénních pracovníků ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, které se

[88] asociace.krnap.cz/stanovy.html.

uskutečnilo v dubnu letošního roku. Jeho hlavním tématem bylo: Teoretické a praktické aspekty bezpečného pohybu strážců a návštěvníků v chráněných územích. Bohužel internetové stránky Asociace nejsou od roku 2003 aktualizovány, což je škoda, neboť právě z těchto stránek by mohla veřejnost čerpat nejvíce komplexních informací o strážcích přírody.

V. Postavení stráží na Slovensku

1. Stráž přírody

1.1 Právní úprava

Postavení stráže přírody je na Slovensku upraveno zákonem č. 543/2002 Z.z., o ochrane prírody a krajiny (dále jen slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny) v páté části nazvané Orgány ochrany prírody, ich pösobnosť a stráž prírody. Stráž přírody podle tohoto předpisu ustanovují do funkce zápisem do seznamu členů stráže přírody krajské úřady. Ty také bezprostředně řídí a koordinují jejich činnost, pokud tím nepověří organizaci ochrany přírody (např. správu národního parku) nebo obvodní úřad životního prostředí. Vzdělávání a zvyšování odborné úrovně strážců přírody a jejich seznamování se se všeobecně závaznými předpisy zajišťuje dle zákona krajský úřad ve spolupráci s organizací ochrany přírody. Krajský úřad vybaví strážce rovněž potřebnými pomůckami pro výkon jejich činnosti.

Členem stráže přírody se může stát bezúhonná osoba, starší 18 let, která je občanem Slovenské republiky, je plně způsobilá k právním úkonům, je způsobilá fyzicky, zdravotně i odborně a složila slib. Zkoušky uchazečů o funkci stráže přírody pořádá po absolvování přípravného kurzu krajský úřad a konají se před tříčlennou komisí zástupců krajského úřadu životního prostředí, organizace ochrany přírody a Policejního sboru. Obsahem zkoušky je obdobně jako u nás prokázání znalostí z trestního práva, právní úpravy přestupků, právní úpravy na úseku ochrany přírody a krajiny, použití donucovacích prostředků, místopisu a geografie území, pro které má být strážní služba vykonávána. Slib stráže přírody se skládá před přednostou krajského úřadu a členem stráže přírody se uchazeč stává okamžikem zápisu do

seznamu členů stráže přírody, tedy ne jako v České republice složením slibu.

Slovenská stráž přírody se při výkonu své činnosti prokazuje pouze odznakem a ústním prohlášením: „Stráž prírody.“. Průkaz stráže je povinna ukázat pouze na požádání, přičemž jej nesmí vydat z ruky, předloží jej pouze k nahlédnutí. Stráž není povinna sdělit své jméno a příjmení.

Podrobnosti o zápisu do seznamu strážců přírody, o používání stejnokroje stráží přírody jsou stanoveny vyhláškou č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny.

Slovenská stráž přírody je stejně jako ostatní veřejné stráže veřejným činitelem.[89]

1.2. Oprávnění stráže přírody na Slovensku

Oprávnění stráže přírody na Slovensku jsou ovšem podstatně širší než v České republice. Tak především jde o stráž ozbrojenou (ne nutně, podmínkou je, že je držitelem zbrojního průkazu). Zákonem jsou přesně vymezeny situace, kdy může stráž přírody zbraň použít, např. v případě krajní nouze nebo nutné obrany, při zneškodňování zvířat, které bezprostředně ohrožují život nebo zdraví osob nebo chráněných živočichů nebo při hrozbě namířenou zbraní proti osobě, která je ozbrojená nebo klade odpor před předvedením na útvar Policejního sboru.

Stráž přírody je rovněž oprávněna používat donucovacích prostředků, pokud jí osoba, která má být předvedena Policejnímu sboru klade odpor nebo pokud je ohrožen život nebo zdraví třetích osob nebo stráže samotné. Zákonem je přesně vymezeno, co se rozumí donucovacími prostředky a za jakých okolností je

[89] Ustanovení § 128 odst. 1 zákona č. 300/2005 Z.z., trestní zákon.

lze použít (např. použití služebního psa k zajištění bezpečnosti třetí osoby nebo vlastní před útokem osoby, která po výzvě od útoku neupustila, útok bezprostředně hrozí, trvá nebo podle všeho bude pokračovat).

K oprávněním stráže přírody dále patří oprávnění obdobná, které poskytuje právní řád i českým strážcům přírody. Jsou oprávněni sledovat a sbírat údaje o stavu přírody a krajiny a jejích složek, kontrolovat dodržování zákona na ochranu přírody a krajiny, jeho prováděcích vyhlášek a rozhodnutí vydaných na jejich základě, zadržet osobu k zjištění její totožnosti apod. Slovenská stráž přírody je však oprávněna rovněž omezit osobní svobodu osoby přistižené při páchání trestného činu, zastavit a kontrolovat dopravní prostředek, který se nachází v chráněném území, z důvodu ověření oprávnění jeho vjezdu nebo za účelem zjištění, zda se v něm nepřepravují jedinci chráněného druhu, zvěř nebo ryby získané v rozporu se zákonem na ochranu přírody a krajiny. Je samozřejmé, že slovenská stráž má právo udělovat a vybírat pokuty v blokovém řízení za přestupky na úseku ochrany přírody a krajiny.

1.3. Povinnosti stráže přírody na Slovensku

Povinností slovenského strážce přírody je především sledovat dění v přírodě, lidské zásahy do přírody a krajiny a jejich vliv, kontrolovat dodržování zákona na ochranu přírody a krajiny, nosit odznak na viditelném místě, oznamovat krajskému úřadu životního prostředí nebo jím pověřené organizaci ochrany přírody (dále jen příslušný úřad) nedostatky a události zjištěné při kontrole území. Mezi další povinnosti patří každé dva měsíce předkládat příslušnému úřadu zprávu o plnění funkce a vyúčtování uložených blokových pokut, učinit neodkladné

opatření na odvrácení ohrožení zájmů chráněných zákonem o ochraně přírody a krajiny nebo zajišťovat důkazní materiál o protiprávním jednání přistižených osob nebo zjištěných škodách. Důležitou povinností stráže přírody je poskytnout pomoc osobě zraněné v souvislosti s použitím donucovacích prostředků, pokud to okolnosti dovolují. Stráž přírody je rovněž povinna sepsat úřední záznam o použití donucovacích prostředků a jejich použití bezodkladně oznámit krajskému úřadu.

Při použití zbraně je člen stráže přírody povinen zachovávat nezbytnou opatrnost, aby nebyl ohrožen život osob, co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje, zjistit přímé následky použití zbraně, jakmile to okolnosti dovolují a o použití zbraně bez zbytečného odkladu uvědomit krajský úřad a útvar Policejního sboru.

Pokud stráž přírody překročí své oprávnění nebo poruší svůj slib, může být vyškrtnuta ze seznamu členů stráže přírody, čímž její funkce zaniká, stejně jako v případě tradičních důvodů zániku této funkce, jako jsou nečinnost, smrt, žádost o vyškrtnutí ze seznamu nebo skutečnost, že stráž přírody již nesplňuje některou z podmínek, za kterých byla do své funkce ustanovena.

1.4. Asociácia strážcov chránených území Slovenska

Asociácia chránených území Slovenska (dále jen Asociácia) je dobrovolným sdružením profesionálních pracovníků státní ochrany přírody a dobrovolných členů stráže přírody. Vznikla v roce 1996 a jejím posláním je sdružovat terénní pracovníky ochrany přírody, umožnit jejich setkávání s výměnou informací, zkvalitnit jejich práci a soustavně přispívat k jejich odbornému růstu.[90] Zároveň je členem

[90] www.aschus.sk.

International Ranger Federation a úzce spolupracuje s řadou obdobných organizací nejen v Evropě, ale i po celém světě (především pak s kolegy z národních parků a stavovských organizací České republiky, Polska, Maďarska a Rumunska).

1.5. Studijní obor – Stráž prírody

Počínaje akademickým rokem 2006/2007 otevírá Žilinská univerzita nový studijní obor bakalářského studia Stráž prírody. Studijní program je zaměřený na vzdělání v oblasti všeobecné a aplikované ekologie, biologie, ochrany přírody, obnovitelných i neobnovitelných přírodních zdrojů, v managmentu, v informačních technologiích a v sociálních a humanitních vědách. Absolventi studijního programu mohou nalézt uplatnění nejen jako profesionální stráž přírody, ale i v dalších pracovních pozicích zaměřených na ochranu přírody, dále mohou pracovat v lesnictví, horské záchranné službě nebo v soukromém sektoru jako profesionální průvodci v přírodě apod. Studium je realizováno ve formě denního i externího studia ve spolupráci s Výskumným ústavom vysokohorském biologie Žilinskej univerzity a s dalšími organizacemi ochrany životního prostředí. Část výuky je realizována přímo v Tatranském národním parku. Obsahem studia je nejen teoretické vzdělávání, ale rozvíjí se i praktické dovednosti studenta v oborech jako je orientace v terénu, základy horolezectví, kynologie, jezdectví, sebeobrana apod.[91] Dle sdělení rektorátu Žilinské univerzity bylo ke studiu tohoto oboru pro akademický rok 2006/2007 přijato 15 studentů na denní studium a 18 studentů na studim externí, přičemž celkový počet přihlášených uchazečů byl 66.

[91] Blíže viz www.vuvb.utc.sk.

Otevření tohoto studijního oboru bezesporu přispěje k dalšímu zvýšení odborného statusu stráží přírody na Slovensku (a nejen tam, tento obor mohou studovat i studenti z České republiky a dalších zemí Evropy), což přinese nejen zlepšení ochrany přírody přímo v terénu, ale bezpochyby i zvýšení jejich autority u veřejnosti.

2. Ostatní veřejné stráže na Slovensku

Na Slovensku působí i další veřejné stráže, a to rybářská stráž, lesní stráž, myslivecká stráž a také stráž vodní, která byla v České republice zrušena. Právní úpravy těchto institutů jsou obsaženy v jednotlivých zvláštních zákonech a jejich prováděcích vyhláškách.[92]

Rybářská stráž a lesní stráž jsou strážemi ozbrojenými (pokud jsou držiteli zbrojního průkazu) a zákony stanoví podrobně podmínky, za kterých lze zbraň použít, i podmínky, za kterých mohou tyto stráže použít donucovacích prostředků (těmi jsou např. hmaty a chvaty, slzotvorné spreje, pouta nebo služební pes). Obě tyto stráže mají rozsáhlá oprávnění týkající se zabavování věcí podezřelých osob a při zadržení osob podezřelých z protiprávní činnosti.

Myslivecká stráž je sice oprávněna při své činnosti nosit zbraň, na kterou má zbrojní pas, ale může ji použít pouze k usmrcování pytlačících psů a koček[93] a jiných zvěři škodlivých

---

[92] Zákon č. 139/2002 Z.z. o rybárstve a vyhláška č. 185/2006 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o rybárstve; zákon č. 326/2005 Z.z. o lesoch a vyhláška č. 397/2006 Z.z. o lesnej stráži; zákon č. 23/1962 Z.z. o poľovnictve a vyhláška č. 59/1967 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o poľovnictve; zákon č. 364/2004 Z.z. o vodách a vyhláška č. 101/2005 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výkone vodnej stráže.

[93] Psa lze usmrtit za podmínek, pokud je mimo vliv svého vedoucího v loveckém revíru ve vzdálenosti větší než 200 m od nejbližšího trvale obydleného domu a hledá, pronásleduje nebo se plíží ke zvěři. Toto oprávnění se nevztahuje na ovčácké psy, pokud se od stáda nevzdálí na více než 200 m a psy lovecké, slepecké, zdravotnické, vojenské a služební, pokud jsou jako takoví k rozeznání a pokud se při výkonu služby nebo při výcviku vzdálí od svého vedoucího jen přechodně (platí tedy právní úprava jako donedávna v České republice). Kočky lze usmrtit, pokud se potulují v loveckém

živočichů. Tato stráž nemá rozsáhlá oprávnění použít donucovacích prostředků jako stráž přírody, rybářská stráž nebo lesní stráž, nicméně je oprávněna odebrat osobám přistiženým při protiprávní činnosti zbraně, lovecké nástroje, ulovenou zvěř nebo loveckého psa nebo fretku. Rovněž je oprávněna zadržet osobu ke zjištění totožnosti.

Nejmenší oprávnění má vodní stráž, která není ozbrojenou stráží, nemá oprávnění zabavovat věci použité ke spáchání protiprávní činnosti, dokonce nemá ani oprávnění zadržet osoby ke zjištění totožnosti.

Všechny veřejné stráže jsou pak oprávněny ukládat pokuty v blokovém řízení za přestupky spáchané na úseku jejich působnosti. Pro ustanovení jednotlivých stráží jsou stanoveny shodné všeobecné podmínky jako jsou státní občanství Slovenské republiky, bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům, odborná způsobilost (složení zkoušky před příslušnou komisí) a složení předepsaného slibu. Rozdílná je ovšem věková hranice, kdy pro ustanovení lesní stráží a mysliveckou stráž postačuje věková hranice 18 let, zatímco pro ustanovení stráží rybářskou nebo vodní je potřeba dovršení věku 21 let.

3. Srovnání právních úprav České republiky a Slovenské republiky

Právní úpravy veřejných stráží na Slovensku i v České republice vycházejí ze stejných tradic, nicméně v současné době slovenská právní úprava veřejných stráží směřuje spíše k modelu vyspělých evropských zemí a Ameriky, kde je tradičním institutem veřejné stráže ozbrojený „ranger", který dohlíží na dodržování pořádku na svěřeném území ve všech oblastech

revíru ve vzdálenosti větší než 200 m od nejbližšího trvale obydleného domu nebo i ve vzdálenosti kratší, pokud pytlačí.

ochrany životního prostředí. Na Slovensku mají některé veřejné stráže, zejména stráž přírody, lesní a rybářská stráž rozsáhlé pravomoci k omezení osobní svobody osob, použití donucovacích prostředků a použití zbraně. Zřejmě praktická zkušenost přinutila slovenské zákonodárce rozšířit pravomoci těchto stráží k tomu, aby represivní složka jejich činnosti byla dostatečně důrazná a plnila účel, který má, a současně snad působila i preventivně. V České republice je naproti tomu tendence (i mezi profesionálními strážemi přírody), aby stráže zůstaly složkami ochrany přírody neozbrojenými, a to i přesto, že agresivita některých pachatelů stoupá. Například stráže přírody (jak jsem měla možnost sama posoudit na jejich setkání) upřednostňují při své činnosti spíše funkci informační, vzdělávací a osvětovou než represivní a pokud je to jen trochu možné, řeší různá přestoupení právních předpisů spíše domluvou.

VI. Mezinárodní organizace stráží a jejich postavení ve světě

1. IRF – International Ranger Federation

International Ranger Federation (dále jen IRF) byla založena dohodou mezi Asociací strážců Anglie a Walesu (CMA), Asociací strážců Skotska a Asociací strážců národních parků USA. Cílem bylo umožnit setkávání strážců celého světa a předávání informací o úspěších i neúspěších v ochraně světového dědictví a podporovat výměnu informací a technologií mezi zeměmi s velkou veřejnou a vládní podporou ochrany přírody a zeměmi, ve kterých taková podpora chybí. Členem se mohou stát profesní organizace, jejichž cílem je ochrana životního prostředí, přírodního nebo kulturního dědictví, správa chráněných území apod. V současné době je členem IRF 42 profesionálních sdružení strážců (resp. rangerů, jak jsou označováni ve většině zemí světa).

Posláním IRF je podporovat vzájemnou spolupráci strážců celého světa, výměnu jejich znalostí a zkušeností, zvyšovat jejich profesionální úroveň, podporovat výměnné pobyty strážců, reprezentovat zájmy strážců při úzké spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi a v neposlední řadě organizovat mezinárodní setkávání zástupců členů IRF v intervalu jednou za dva až tři roky. Tato setkání nazvaná kongres se uskutečnila již pětkrát, naposledy to bylo Ve Skotsku na hradě Stirlingu v červnu 2006.[94]

[94] Blíže k problematice viz www.int-ranger.net

2. Veřejné stráže ve světě

V naprosté většině zemí světa převažuje model tzv. ranger (dále vždy v počeštěném tvaru). Rangeři jsou ozbrojení strážci působící zpravidla v národních parcích nebo jiných chráněných územích. Rangeři mívají rozsáhlé pravomoci, ale také povinnosti. Jejich působnost bývá daleko širší než u našich jednotlivých veřejných stráží, neboť v daném území zajišťují komplexní ochranu všech složek přírody od dohledu nad dodržováním návštěvního řádu příslušného území, přes péči o návštěvníky, turistické značení nebo o zraněná zvířata až po v některých oblastech bohužel časté střety s pytláky. Úroveň vybavení, zázemí a vůbec finanční podpora rangerů se v jednotlivých zemích značně liší v závislosti na rozvinutosti dané země a od toho se odvíjející podpory nebo naopak laxního přístupu vlády.

Například v zemích Severní Ameriky, západní Evropy nebo v Austrálii je ochrana životního prostředí na poměrně dobré úrovni (ve srovnání s ostatními zeměmi světa, neboť lobby průmyslových gigantů a další problémy bránící úplnému a efektivnímu naplnění cílů ochrany životního prostředí působí i zde v nemalé míře). Finanční podpora je větší než v jiných zemích a hlavní problémy, které strážci řeší jsou spojeny především s vysokou návštěvností a turistickým náporem v chráněných územích. Rangeři jsou tak nuceni zajišťovat dostatečné zázemí pro turisty, průvodcovské služby, musí fungovat perfektní organizace, aby byly nápory turistů zvládnuty, je nutno zajistit odvoz a úklid odpadků, ale také je třeba zajistit bezpečnost návštěvníků před divokými zvířaty a přijímat k tomu potřebná opatření.

V zemích východní Evropy je finanční podpora vlády menší, často tak chybí potřebné vybavení, ale především množství profesionálních strážců, kteří by zajistili ještě efektivnější fungování strážní služby. Jako strážci pak působí lidé se skutečným zápalem pro věc (což jistě není negativum), ale za nedostatečné finanční ohodnocení.

Se specifickými problémy se potýkají strážci v zemích střední a jižní Afriky nebo například Indie. V těchto zemích působí rangeři v národních parcích již dlouhou dobu. Nároky na ně kladené jsou však mnohem vyšší, než v ostatních zemích, což je způsobeno především předmětem jejich ochrany, do nějž patří množství vzácných nebo chráněných zvířat, s nimiž (nebo s jejich částmi) lze velice výnosně obchodovat na černém trhu a z toho vyplývající problémy s pytláctvím. V těchto zemích jsou pytláci organizovaní do nebezpečných ozbrojených band a bohužel tak nejsou ojedinělé případy ztrát na životech při ozbrojených střetech pytláků a rangerů.

V dalších rozvojových zemích, jako jsou například Mexiko, Egypt nebo státy Indonésie je zájem vlády na ochraně životního prostředí velice malý, neboť upřednostňují masivní rozvoj turismu, ze kterého plynou význačné zisky a zajišťují tak jejich hospodářský růst. Od toho se opět odvíjí nedostatečné materiální a personální vybavení rangerů v chráněných územích (nemluvě o nedostatku chráněných území vůbec) a z toho dále plynoucí ničení přírody nejen turisty, ale především ničení a katastrofální ohrožování vzácných rostlin a živočichů pytláky.

Pro Evropana zvláštní situace pak nastávají v některých islámských zemích. Zde má ochrana přírody hlubokou tradici spojenou s islámem, i když se nejedná o ochranu přírody v moderním slova smyslu. Určitá území (nazývaná "*hemy*") byla

místními vládci vyhrazena k tomu, aby zůstala ležet ladem pro veřejný prospěch a pro místní potřeby. Jednalo se o nějakým způsobem významná místa, například o zdroje vody. Hemy se tak staly místy, kde divoká zvířata i rostliny mohou přežívat i po postupné degradaci okolních oblastí.[95] V současné době jsou postupně (ne vždy zcela lehce s ohledem na islámské tradice) zřizovány i přírodní rezervace dle západního vzoru. Tyto rezervace se však těší velkému zájmu návštěvníků a rangeři zde mají tomu odpovídající poslání.

Z uvedeného je zřejmé, že institut veřejných stráží (resp. strážců a rangerů) je rozšířen po celém světě a samotní strážci působí především jako ochránci přírody přímo v terénu a zajišťují další činnosti s tím spojené. Ačkoliv jejich úkoly, fungování a efektivita je jednotlivých zemích různá, je evidentní, že jejich úloha v ochraně životního prostředí je i z celosvětového hlediska nenahraditelná.

[95] Blíže viz Burton, R. a kol.: Poslední bašty přírody, Nakladatelský dům OP, spol. s r.o., Praha 1995, str. 168-169.

VII. Závěr

1. Doporučení de lege ferenda

V kapitolách týkajících se jednotlivých veřejných stráží jsem již naznačila některé návrhy de lege ferenda k jednotlivým právním úpravám, pokud by celý stávající systém veřejných stráží zůstal zachován. V této kapitole se chci pokusit o návrh kompletní koncepce, jak by dle mého názoru měl efektivní systém veřejných stráží vypadat.

Je zřejmé, že současná roztříštěná právní úprava veřejných stráží není vhodná. Dosavadní návrhy na sjednocení právní úpravy a vytvoření jediné veřejné stráže se však nesetkaly s pochopením jak v řadách zákonodárců, tak mezi samotnými strážemi. S rozporuplnými reakcemi se setkal vládní návrh zákona o veřejné stráži, který nebyl přijat.[96]

Nicméně myslím, že systém jediné veřejné stráže, resp. stráže přírody v širším slova smyslu, jak se s ním setkáváme v zahraničí se funkčně již osvědčil a může být i pro naši právní úpravu částečnou inspirací. Model profesionálního veřejného strážce, který je odborně vzdělán (za optimální stupeň vzdělání považuji diplomovaný specialista v oboru týkajícím se ochrany životního prostředí nebo oborů příbuzných) v oblastech ochrany přírody a krajiny, lesa, ochrany myslivosti i rybářství a dalších odvětvích potřebných k výkonu jeho funkce, který ovládá právní předpisy, základní způsoby sebeobrany, základy první pomoci a zdravovědy a perfektně zná území, ve kterém službu vykonává, by měl být cílem, kterého bychom se měli snažit dosáhnout. Takového strážce pak zřejmě lze vybavit oprávněním používat v určitých mezích donucovacích prostředků k zadržení osoby,

[96] Blíže viz zejm.:www.psp.cz - Dokumenty - Stenoprotokoly - III. volební období - Sněmovní tisk 1223/0.

kterou přistihl při protiprávní činnosti, nicméně použití střelných zbraní by k těmto účelům v našich podmínkách povoleno být nemělo. Střelnou zbraní (loveckou puškou) ovšem takový strážce bude muset být vybaven, pokud bude v daném území vykonávat i ochranu myslivosti. V praxi by zřejmě veřejný strážce nevykonával ochranu všech hodnot a bude se jistě specializovat vzhledem k místním podmínkám, ale jistě je vhodné, aby byl ve všech oblastech vzdělán, měl i určité zkušenosti a byl schopen orientovat se a případně i vykonávat oprávnění a povinnosti spojené s ochranou ostatních odvětví. Jistě bychom se mohli inspirovat vývojem na Slovensku, kdy lze již studovat přímo obor strážce přírody na vysoké škole (podrobnosti viz výše). Oprávnění profesionálního veřejného strážce bude třeba rozšířit především tím, že bude moci represivně zasáhnout i přiměřenými donucovacími prostředky (mimo střelné zbraně), přesně stanovit podmínky, za jakých je oprávněn tak učinit. Těmito opatřeními by měla autorita strážců stoupnout, ale veřejný strážce by měl být i tím, u koho bude návštěvník lesa nebo chráněného území zcela samozřejmě hledat radu, informace a pomoc, které by mu měl veřejný strážce samozřejmě být schopen poskytnout.

Službu těchto profesionálních strážců je ovšem nutné doplnit ještě službou dobrovolníků. U dobrovolných strážců bych ovšem zachovala jejich specializaci k ochraně určitého odvětví, nicméně určité jejich proškolení ve vztahu k ochraně i jiných hodnot by bylo jistě vhodné. U těchto dobrovolných strážců ovšem (s výjimkou myslivecké stráže) ozbrojení střelnou zbraní nepřipadá v úvahu vůbec. Jejich oprávnění bych zachovala v míře, v jaké jsou jim přiznávána dosud, pouze s upřesněním takových problematických pasáží jako oprávnění

zadržet podezřelou osobu (upřesnit způsoby), sjednotit vybírání a ukládání pokut (pokutové bloky vydává ustanovující orgán a oprávnění ukládat pokuty nejen dle přestupkového zákona, ale i podle příslušných zvláštních předpisů) atd. Pro kvalitní výkon této služby bude ovšem vhodné zlepšit finanční podporu těchto osob v tom směru, že ustanovující orgán jim bude schopen poskytnout přiměřené vybavení jako např. oblečení do terénu, mapy nebo fotoaparát a zároveň jim poskytne alespoň náhradu nákladů prokazatelně vynaložených k řádnému výkonu této činnosti (např. cestovní náhrady).

Lze tedy shrnout, že za nejvhodnější systém veřejných strážců považuji systém vysoce odborně kvalifikovaných profesionálů doplněný o specializované dobrovolníky, přičemž profesionálům budou poskytnuta širší oprávnění k represivní činnosti, než mají dosud a než budou přidělena dobrovolným strážcům.

2. Shrnutí

V této práci jsem se pokusila v co nejširší míře popsat problematiku veřejných stráží s přihlédnutím k jejich významu v ochraně životního prostředí. Z historického exkurzu vyplynulo, že institut obdobný veřejným strážím v moderním slova smyslu je tradiční součástí českého právního řádu již od poloviny 19. století. Současná právní úprava má u jednotlivých veřejných stráží řadu shodných ustanovení, ale v některých věcech jsou i (někdy nežádoucí) rozdíly. U jednotlivých stráží pak bylo poukázáno na jejich význam v životním prostředí, který spočívá především v povinnosti monitorovat svěřenou lokalitu. Veškerá ohrožení, nedostatky nebo poškození jak na životním prostředí, tak i na jiných hodnotách jsou veřejné stráže povinny oznamovat

příslušným orgánům státní správy a některé veřejné stráže mají oprávnění učinit i potřebná opatření k zamezení porušování předpisů na ochranu životního prostředí (zejm. stráž přírody). Bylo rovněž zdůrazněno, že ačkoliv přidělení statutu veřejného činitele veřejným strážím je bezesporu přínosem, vyžaduje ale rovněž od těchto osob i zvýšenou odpovědnost za trestné činy veřejných činitelů a nespočívá tedy jen v jejich zvýšené trestněprávní ochraně.

Podrobně byla rozebrána problematika stráže přírody v našich podmínkách, přičemž bylo popsáno její fungování v národních parcích, v chráněných krajinných oblastech, ale i v krajích a bylo poukázáno na nedostatečnou finanční podporu a někdy poměrně tristní podmínky pro činnost těchto stráží, což samozřejmě velice snižuje jejich efektivitu.

Porovnáním právní úpravy veřejných stráží na Slovensku a v České republice bylo zjištěno, že ačkoliv vycházejí ze stejných kořenů a v mnohém zůstávají i podobné, přeci jen se i některých rysech začínají odlišovat a lze konstatovat, že situace na Slovensku je přeci jen veřejným strážím o trochu příznivější a do budoucna se může i naše právní úprava v některých oblastech slovenskou úpravou inspirovat.

Bylo rovněž ukázáno, že institut obdobný veřejným strážím (nejvíce zřejmě stráži přírody) působí v celé řadě zemí světa a osoby vykonávající tuto činnost se sjednocují na mezinárodní úrovni k hájení svých zájmů, zlepšování vzdělávání a k předávání svých zkušeností. Problémy, které musí stráže jednotlivých zemí řešit, jsou v některých směrech shodné, ale někdy i podstatně rozdílné v závislosti na vládní podpoře ochrany životního prostředí, v závislosti na místních přírodních

podmínkách ale i v závislosti na historických a náboženských tradicích.

Závěrem byl navržen systém veřejných stráží, který vychází z tradičního pojetí veřejných stráží na našem území, ale zároveň se inspiruje fungujícími modely strážců v zahraničí.

Z celé práce vyplynulo, že veřejné stráže jsou (nejen v České republice) nepostradatelnou součástí systému ochrany životního prostředí, ale jejich efektivnější fungování by zajistila jejich větší finanční, ale i legislativní podpora.

3. Závěr

Vypracováním této práce jsem pronikla do velice zajímavé problematiky, o které jsem na počátku nevěděla téměř nic. V průběhu shromažďování materiálů a jejich četby jsem zjistila, že lidé, kteří v našich podmínkách působí jako veřejné stráže jsou až na ojedinělé výjimky nadšenci, kteří tuto činnost vykonávají z lásky k přírodě a v převážné většině i ve svém volném čase. Setkala jsem se s několika strážci přírody a jejich přístup k věci mne nadchl natolik, že dokončením této práce můj zájem o tuto problematiku rozhodně neskončí.

Úplným závěrem bych chtěla popřát nejen veřejným strážím, ale i nám všem, aby výkon jejich funkce v terénu sestával z činností převážně osvětových a vzdělávacích a činnosti represivní postupně úplně vymizely, neboť se my všichni budeme k naší přírodě chovat jen ohleduplně, zodpovědně a hlavně láskyplně.

Literatura:

Andreska, J.-Andresková, E., Tisíc let myslivosti, nakladatelství TINA, Vimperk, 1993

Bartáček, J., Juránek, A.: Příručka vodní stráže, Státní zemědělské nakladatelství Praha, Praha, 1982

Burton, R.: Poslední bašty přírody, Nakladatelský dům OP, Praha,1995

Čechura, V., Novák, R., Vaněk, J.: Komentář k zákonu o myslivosti, Vydavatelství Jiří Flégl - VEGA, Praha, 2002

Čechura, V., Novák, R., Veselý, L.: Myslivost a právo, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000

Čechura, V.: Myslivecká stráž, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000

Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, C.H.Beck, Praha, 2003

Damohorský, M. (Edit.): Právo životního prostředí - Vlastnické právo, trestní právo a ochrana životního prostředí, Sborník z konference, KRNAP - Rýchory, 2000, PF UK, Praha, 2000

Friedel, K.-Ziegler, V.: Ochrana přírody se zřetelem k ochraně přírody a krajiny v České republice, Univerzita Karlova, Praha 2004

Hamelík, T.: Rybářství a právo, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha,2000

Hell, P.-Hromas, J.: Nová příručka myslivce, Vydavatelstvo Príroda, s.r.o., Bratislava, 2002

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Linde Praha a.s., Praha, 2005

Malá,H.: Stráž přírody, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000

Miko,L. a kol.: Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář,

C.H.Beck, Praha, 2005

Poradce 8-9/1996: Lesní zákon s komentářem, Vydavatelství PORADCE s.r.o., Havířov, 1996

Poupě,J. Rybářská stráž, Nakladatelství Orac, s.r.o., Praha, 2000

Poupě,J.: Právo v rybářské praxi, Nakladatelství Orac, s.r.o, Praha, 2004

Staněk, J.-Řehák, L.: Nové postavení a úkoly stráží, Venator, Praha, 2000

Internetové prameny:

asociace.krnap.cz - Asociace strážců přírody

cmmj.cz - Českomoravská myslivecká jednota

www.aschus.nfo.sk - Asociácia strážcov chránených území Slovenska

www.ceskesvycarsko.cz - Národní park České Švýcarsko

www.env.cz - Ministerstvo životního prostředí České republiky

www.enviro.gov.sk - Ministerstvo životného prostredia Slovenské republiky

www.enviweb.cz - zájmový web k ochraně životního prostředí

www.europarc.cz - Europarc Česká republika

www.int-ranger.net - International Ranger Federation

www.krnap.cz - Krkonošský národní park

www.lesnictvi.cz - zájmový web o lesnictví

www.myslivost.cz - Časopis Myslivost - Stráž myslivosti

www.mvcr.cz - Ministerstvo vnitra České republiky

www.mze.cz - Ministerstvo zemědělství České republiky

www.nppodyji.cz - Národní park Podyjí

www.npsumava.cz - Národní park Šumava

www.ochranaprirody.cz - Správa chráněných krajinných oblastí

www.psp.cz - Parlament České republiky Poslanecká sněmovna

www.rybsvaz.cz - Český rybářský svaz

www.tanap.org - Tatranský národní park

www.valasskakrajina.cz - zájmový web o Valašské krajině

www.vuvb.utc.sk - Žilinská univerzita

Články:

Damohorský, M.: Padesát let od přijetí prvního českého zákona o ochraně přírody, Ochrana přírody, ročník 61, č. 6/2006

Flora, M.: Zákon č. 250/1852 a lesní právo do roku 1960, Lesní právo, ročník 2004, číslo únor

Mates, P.: Postavení veřejných stráží - Ochránci lesů, vod a strání, Veřejná správa, č. 17/2000

Staněk, J.: Co přinese připravovaný zákon o veřejné stráži?, Myslivost - Stráž myslivosti, ročník 49 (79), číslo 9/2001

Zdroje právních předpisů:

Archiv Pardubice (Říšský zákoník, Český zemský zákoník)

Informační systém ASPI

Informační systém JASPI

Sbírka zákonů ČR